

UNIVERZA V LJUBLJANI  
**FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Grega Močivnik

**DRUŽBENI VIDIKI UPORABE NEDOVOLJENIH SUBSTANC  
V VRHUNSKEM ŠPORTU**

Diplomsko delo

Ljubljana 2005

UNIVERZA V LJUBLJANI  
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Grega Močivnik

Mentorica: red. prof. dr. Tanja Rener

Somentor: asist. mag. Boštjan Šaver

**DRUŽBENI VIDIKI UPORABE NEDOVOLJENIH SUBSTANC  
V VRHUNSKEM ŠPORTU**

**Diplomsko delo**

Ljubljana 2005

**KAZALO**

<b>1. PREDGOVOR.....</b>	<b>5</b>
<b>2. UVOD.....</b>	<b>6</b>
<b>3. TEORETIČNI DEL.....</b>	<b>8</b>
3.1. Figurativna sociologija in šport.....	9
3.2. Robert Merton in »ali je doping res inovacijski pristop v vrhunskem športu«?.....	13
3.3. Goffmanova teorija stigmatizacije in vrhunski športniki kot primer Beckerjevih »outsiderjev«.....	15
<b>4. ŠPORT KOT DEL VSAKDANJE KULTURE.....</b>	<b>18</b>
4.1. Politična ekonomija in komercializacija vrhunškega športa.....	18
4.2. Vrhunski šport v funkciji množičnih medijev in širše družbenega diskurza.....	21
4.3. Šport kot ogledalo družbenega dogajanja.....	23
<b>5. PREPOVEDANE SUBSTANCE IN VRHUNSKI ŠPORT.....</b>	<b>25</b>
5.1. Doping nekoč in danes.....	25
5.2. Napredek tehnologije in tehnološko napredno goljufanje v športu.....	31
5.3. Sodobni športnik - moderni robot in suženj prihodnosti?.....	33
<b>6. VPLIV MEDIJEV NA DELOVANJE ŠPORTNIH AKTERJEV.....</b>	<b>35</b>
6.1. Spremljanje afere BALCO in kolesarskih agonij športnikov.....	35
6.2. Dopinške kontrole kot oblika svojevrstne represije.....	39
<b>7. ŠPORTNIKI O PREPOVEDANIH SUBSTANCAH – FOKUSNA SKUPINA.....</b>	<b>41</b>

7.1. Kaj je kvalitativno raziskovanje v športu?.....	41
7.2. Metodologija, udeleženci in cilji raziskovanja.....	42
7.3. Analiza fokusne skupine.....	45

<b>8. INTERPRETACIJA IN ZAKLJUČEK.....</b>	<b>50</b>
--	-----------

<b>9. LITERATURA IN VIR.....</b>	<b>53</b>
----------------------------------	-----------

<b>10. PRILOGA.....</b>	<b>57</b>
-------------------------	-----------

10.1. transkripcija fokusne skupine

## **1. PREDGOVOR**

Za delovno temo, ki je morda neobičajna, na področju sociologije v povojih (vsaj pri nas) in morda velja za trivialno področje raziskovanja, sem se odločil ravno zaradi izziva, da poizkušam v svoji zaključni nalogi združiti dve stvari, ki sta me zaznamovali v letih študija. Šport, s katerim sem se še pred tremi leti aktivno ukvarjal in študij sociologije. Naslov »Družbeni vidiki uporabe nedovoljenih substanc« se morda zdi dolgovezen, a ima le težnjo, da odkrije ozadje in vzvode športno-ekonomskega spektakelskega ustroja in, da pojasni ravnanje športnih akterjev malce drugače in nadrobneje od medijskega diskurza.

Z veseljem sem se lotil izziva umestitve socioloških avtorjev, ki so se nekateri bolj (Elias, Dunning), drugi manj (Merton, Goffman, Becker) vsaj deloma ukvarjali z mojo delovno tematiko. Ob njih sem za jasnejšo ponazoritev in kot nekakšen antipol spremljal pisanje časopisov (Delo in Sportske novosti) o »dopinških škandalih« in tragičnih usodah ter izpovedih športnikov, ki jih v zadnjem letu dni zares ni manjkalo. Izbrani članki so v nalogi predstavljeni kot dodatna priloga.

Še najbližje resničnemu stanju v (slovenskem) športu pa sem prišel skozi pogovor s petimi športniki (za kar se jim iz srca zahvaljujem), ki so mi omogočili še pogled iz strani neposrednih proizvajalcev; torej iz njihove strani, strani tistih, ki vsakodnevno (edini) s svojimi fizičnimi sposobnostmi »poganjajo« športno spektakelsko mašinerijo.

## **2.UVOD**

*»Politični akterji so vseskozi hoteli spreminjati svet,  
pomembno pa ga je predvsem razumeti«*

(Eric Dunning, 1999:7)

Šport je bil in še velja, tudi pri nas, za postransko in nepomembno področje sociološkega raziskovanja, katerega se v znanstvenih krogih drži stereotipna oznaka, da je »neproduktivno zapravljanje prostega časa« ali pa »fizična aktivnost brez uporabe višjih mentalnih funkcij« (Dunning, 1999: 7). Če je šport že bil omenjan ali delno raziskovan v znanstvenih krogih, je to bilo v okviru izobrazbe, deviantnosti, čustev, spola in ostalih podobnih področij, ki so ponavadi predmet sociološkega raziskovanja.

Ob vse večji ekspanziji zabavne industrije, je dobil tudi šport večji pomen v prostem času množice ljudi, za katere prav šport (spremljanje ali dejansko ukvarjanje z njim) po mnenju Erica Dunninga postaja »primarni prostor za samopotrditve«, medtem ko delo (razen pri ženskah), postaja zgolj in samo »sredstvo za financiranje priložnostnih aktivnosti«.

Tudi po mnenju priznanega sociologa in utemeljitelja figurativne sociologije Norberta Elisa, postaja družbena pomembnost športa vse večja, saj skozi njega poteka »nadzorovana dekontrola čustvenih zavor« (Elias v Dunning, 1999:29). Ta se odraža skozi pozornost, ki je športu namenjena v množičnih medijih in v vse večjih vsotah denarja, ki je namenjen profesionalnemu športu, za katerega velja, da je najproduktivnejša veja gospodarstva. Ko govorim o prepletenosti gospodarstva s športom, ne morem mimo oglaševanja in komercializacije športa, pa vpletenosti države v šport, števila vrhunskih športnikov in predvsem števila gledalcev in športnih metafor, ki so vse bolj privzete iz vojnega, političnega in gospodarskega področja.

Sociolog Fiske pravi, da postaja šport veliko več kot le tekmovanje, v katerem spremljamo, kdo bo najhitrejši, kdo bo skočil najvišje oz. najdlje in katera ekipa bo dosegla največ golov ali košev, saj se skozi današnji moderni šport »ustvarjajo identitete gledalcev« (Fiske v Dunning, 1999:5). Ali, kot pravi Fiske, dobijo gledalci skozi šport, poleg možnosti sprostitve gonov, tudi možnost »ustvarjanja prostora, preko katerega lahko sami izoblikujejo lastne

identitete in odnose, ki jim omogočajo, da zaznavajo sami sebe drugače kot v vsakdanjem življenju« (Fiske v Dunning, 1999:3). Šport torej ustvarja nekakšen »magični prostor, kjer ljudje izkusijo relativno stopnjo avtonomnosti, kar se tiče obnašanja in identifikacije odnosa z drugimi« (Fiske v Dunning, 1999: 4).

Tako postane množično športno občestvo, pod budnim očesom menedžerjev, sponzorjev in množičnih medijev, ki jih bom imenoval kar politična ekonomija športa, »nekakšen nadzornik oz. monitor«, ki bdi nad športniki, ki postanejo nekakšne lutke za sproščanje množičnih frustracij in osebe, ki morajo neprestano dokazovati predanost svojemu delu ter skrbeti za svojo identiteto in podobo v javnosti.

V svojem delu bom poizkušal opozoriti, kaj se zgodi, ko športnik, po mnenju nadzornikov športnih spektaklov in medijskega diskurza, prekrši uradni športni kodeks, hkrati prikazati dvojno moralo le teh in opozoriti, da glavni proizvajalci (športnice in športniki) ob jemanju dopinga nimajo nikakršne izbire, če hočejo seveda slediti vse večjim naporom, ki jih zahtevata oster ritem in vse pogostejša tekmovanja v vrhunskem športu.

Po uvodnih poglavjih v teoretičnem delu študije bom na empirični ravni, po eni strani, z analizo diskurza v najbolj branih slovenskih športnih medijih raziskal oblike rabe in pojavljanja teme dopinga v športu – torej novinarski pogled na ta pojav v športu od zunaj, po drugi plati pa bom s pomočjo kvalitativne analize analiziral, kako gledajo na doping športniki sami – torej pogled od znotraj. V zaključku bom interpretiral sintezo teoretičnega nastavka in dveh ravni empirične analize.

### **3. TEORETIČNI DEL**

V teoretičnem delu bom preko štirih avtorjev in njihovih teorij predstavil štiri teze, ki sestavljajo ogrodje pričujoče naloge. Tako bom povezal sociologijo s sfero športa ter prikazal, da šport (predvsem v svoji visoko profesionalizirani in družbeno pomembni funkciji, ki jo ima) lahko in mora v prihodnosti biti predmet širše javne in znanstvene razprave.

Skliceval se bom predvsem na Norberta Eliasa, ki velja (skupaj z Ericom Dunningom) za prvega med znanimi sociologi, ki se je ukvarjal s sociologijo športa, (čeprav šele v poznih letih svoje znanstvene kariere), in je v športu videl eno izmed glavnih sodobnih ideoloških orodij, preko katerega država monopolizira emocionalni nadzor.

Drugi avtor bo znani ameriški strukturalni funkcionalist Robert Merton, čigar vzorec inovacije bom poskušal povezati z jemanjem nedovoljenih substanc v vrhunskem športu, pri čemer se bom le delno strinjal z Mertonovim konceptom inovacije, po katerem športnik zavrne družbene norme (v primeru vrhunškega športnika bi to, po Mertonu, pomenilo, da le ta zavrne možnost priti do vrhunškega rezultata na pošten, »čist« način), saj si pomaga z dopingom. Moja hipoteza tu bo, da je kultura v vrhunskem športu tako naravnana, da športnik mora jemati nedovoljena sredstva, če sploh hoče imeti možnosti, da pride do rezultata, ki ga hoče doseči oz. do rezultata, ki ga mora doseči.

S procesom stigmatizacije, ki ga je lepo opisal moj tretji avtor, Erving Goffman, bom označil položaj, v katerem se, ob pozitivnih dopinških testih, znajdejo športniki med kladivom medijev in nakovalom javnosti. S stigmatiziranjem določenih športnih akterjev mediji iz njih ustvarjajo nekakšne »outsiderje« (izraz Harolda Beckerja, četrtega avtorja, ki ga bom uporabil za ponazoritev), čigar ravnanje je kar naenkrat javno označeno za »deviantno«, s čimer se že ustvarja prostor za mlajše zvezdniške športne obraze.

### **3.1. Figurativna sociologija in šport**



Norbert Elias v svojem delu O procesu civiliziranja govori o evolucijskem procesu, skozi katerega je stopal človek in o zgodovinskem spreminjanju razmerja med samo-prisilo in družbeno prisilo, ko se »aparatus samonadzora krepi nasproti družbeni prisili, in ko civilizacija prevzame funkcijo habitusa samonadzora« (Elias, 1998:432). Eliasova figurativna sociologija se osredotoča na družbene procese in raziskuje medsebojne povezave oz. figuracije med biologijo, psihologijo, sociologijo in zgodovino procesa evolucije, ki je opremil človeška bitja z »zmožnostjo učenja« (Dunning, 1999:13). Svoj figurativni pristop poveže s sociologijo športa, ko meni, da »homo sapiens ni odvisen le od družbeno-kulturnega prilagajanja oz. učenja«, kajti njegov organizem potrebuje tudi »stimulacijo, da uspešno deluje« oz. potrebuje stimulacijo skozi družbo »ostalnih družbenih bitij« (Elias v Dunning, 1999: 13-15). Šport in športniki so v današnji kulturi zagotovo ena izmed poglobitvenih oblik stimulansov za širše množice v prevladujoči rutinski postindustrijski družbi, ko se »aktivni užitek spremeni v spektakelski užitek, kjer vid postane izjemno pomemben sprejemnik užitka; hkrati s tem postanejo možnosti za neposredno zadovoljitev strasti močno zmanjšane in prepovedane« (Elias v Fletcher, 1997: 24-25).

Z nastankom nacionalne države in močne centralizirane osrednje oblasti, ki začne učinkovito monopolizirati sredstva nasilja, se začne t.i. pacifikacija družbe. Elias opisuje »monopol nad nasiljem in monopol nasilja« kot »družbeno-tehnično inovacijo človeštva«, ki se je »nenačrtno razvila skozi več generacij«. Tu je pomemben poudarek, da ima omenjeni monopol dvojni obraz, saj je »zaščitniški in hkrati represiven« (Elias v Fletcher, 1997: 32). Iz tega sledi, da se začne prostor za sproščanje nasilnih gonov vse bolj zmanjševati, hkrati pa se začnejo zmanjševati tudi razlike v moči med družbenimi sloji. Tako prihaja do vse večje interakcije oz. komunikacije med družbenimi sloji.

Kot odgovor na te pojave nastopi v prvi polovici dvajsetega stoletja amaterski šport, čigar funkcija se povezuje z vzdrževanjem statusa quo, v zadnjih tridesetih letih pa to funkcijo, več kot očitno, opravlja komercialno-poslovno orientirani profesionalni vrhunski šport, ki je eden izmed aspektov nasilja države nad posamezniki. Po mojem mnenju, predstavlja Eliasov koncept »tekmovanje, ki se nanaša na boj znotraj ekonomske sfere«. Lahko bi dodal, da s pomembno razliko, saj ta monopol politične ekonomije (organizatorjev športnih spektaklov, pokroviteljev in medijev) postaja nelegitimen, ker je uporabljen predvsem za lastne parcialne interese na kar opozarja že Elias sam, ko meni, da »obstaja velika verjetnost, da znotraj

procesa prostega tekmovanja za družbeno moč, le peščica ljudi na koncu nadzoruje vzvode moči« (Elias v Fletcher, 1997:33). Poleg te funkcije opravlja današnji vrhunski šport funkcijo »blažilca stresnih situacij in prostor sproščanja stresnih situacij za širše množice, ki jih ustvarja sama družba« (Elias v Dunning, 1999:34). Rad bi še opozoril, da so monopoli države nad nasiljem, sredstvi proizvodnje in potrošnjo povezani, čeprav ti monopoli »ne determinirajo eden drugega« (Elias v Fletcher, 1997:36). Če te monopole prestavim na področje vrhunskega športa, pomeni, da politična ekonomija z nadzorom nad organizacijo športnih spektaklov, samih športnikov in organiziranjem potrošništva kot prostočasovne dejavnosti, nadzira vse procese v prevladujočem poslovnem polju vrhunskega športa, kjer največje dobičke pobere peščica ljudi, ki tvori vrhnji sloj v tem spektakelskem športnem kolesju.

Čeprav je bil Elias navdušen športnik, se je sam dokaj pozno lotil sociologije športa; za omenjeno področje ga je zainteresiral predvsem Eric Dunning, s katerim sta tudi opravila nekaj raziskav. Med drugim sta med prvimi sistematično sociološko definirala in razločila pojme »šport«, »igra« in »športna igra« na podlagi skupnih značilnosti športa in igre; to je »tekmovanja, kjer ljudje kot individualne osebe ali kot ekipa uporabljajo svojo moč in veščine v tekmovanju eden proti drugemu ali, npr. v gorskem kolesarstvu, proti sami naravi« (Elias v Mennell, 1992: 140). Tako predstavlja pojem igre »tekmovanje med igralci, ki ni fizične narave (šah)«, pojem športa pa po mnenju avtorjev zajema »vselej prisotno fizično tekmovanje, ki pa ni točno igrano (boks in atletika)«. Pojem »športne igre (nogomet, baseball) zajema oboje:«fizično tekmovanje, ki je igrano po pravilih, čigar namen je zmanjšati možnost poškodb med tekmovalci« (Elias v Mennell, 1992:140-141).

Za opis današnjega modernega športa je pomembno vedeti, da je »več kot le tekmovanje, kdo bo hitreje tekkel, najvišje skočil ali katera ekipa bo dala največ košev oz. golov«; pomembno je vedeti, da se skozi današnji vrhunski šport »ustvarjajo identitete gledalcev« (Dunning, 1999: 5) skozi televizijske prenose in »novice, ki niso nepristranske, transparentne in edino okno v svet, ampak konstruirajo verzije dogodkov, kot ponavadi ustreza dominantnim interesom« (Branston in Stafford, 2003:134).

Po mnenju Eliasa in Dunninga, šport v modernih kulturah opravlja funkcijo »(de)akumulatorja frustracij in tenzij«, ki se pri ljudeh kopičijo v drugih sferah življenja in hkrati ponuja možnost za »zadovoljitev vzbujenosti«. Tudi Fiske ima podobno tezo, ko meni,

da sprostitev gonov ni prijetna le sama po sebi, ampak »ustvari prostor, v katerem navijači lahko izoblikujejo lastne identitete in odnose, ki jim omogočajo, da zaznavajo sami sebe drugače kot se morda v vsakdanjem življenju« (Fiske v Dunning, 1999:3). Drugače povedano, »prostočasovna sfera zagotavlja prostor, znotraj katerega poteka nadzorovan in prijeten emocionalni nadzor« (Elias v Mennell, 1992:142). Šport je lep prikaz tega, saj venomer poteka skozi kontroliran napor in z določenimi pravili na imaginarnem prizorišču, ki simbolično predstavlja neke vrste »bojišča«. Elias uporabi izraz »mimetika« oz. »imitacija« za dejavnosti, kjer so »imaginarna nevarnost, igrana strah in zadovoljstvo, žalost in veselje umetno napravljeni in tudi razrešeni, in kjer so čustva, ki so vzbujena v umetni situaciji, znak za povzročena občutja v realnih vsakdanjih situacijah« (Elias v Mennell, 1992:142).

V času profesionalizacije športa, ko tekmovanja na najvišji ravni preraščajo v pravi boj, ko se pravila vse prevečkrat zaobidejo na račun zmage, ki tekmovalcem (in predvsem tistim okoli njih) prinašajo velike materialne koristi, lahko govorimo o uveljavitvi resnega, profesionalno-poslovnega modela športne igre. Ta model se je sprva uveljavil v pisarnah podjetnežev, a ga je slednjim kaj hitro uspelo prenesti v glave športnikov, ki so za dosego zastavljenih ciljev, prisiljeni poseči po nedovoljenih substancah, ki naj bi jim omogočile hitrejši in lažji vzpon na vrh. Tudi Eric Dunning je opazil, da se recipročni pritiski in oblike kontrol, ki so del industrijsko razvitih družb, pojavljajo tudi v sferi športa. Tako športniki izgubijo svojo neodvisno in prvotno željo – ukvarjati se s športom zaradi veselja, saj v športu ne predstavljajo le sebe, ampak tudi svoj klub in nacijo in to na skrajno resen način. V zameno za to pa so jim na voljo (naj bi jim bili) prvovrstni pogoji treniranja, družbeni prestiž in obilica denarja.

Kot ugotavljata Elias in Dunning, so zahteve, ki so postavljene pred vrhunske športnike, zares visoke, saj se od njih pričakuje, da »proizvajajo neke vrste zadovoljstvo za svoje nadrejene in potrošnike. Torej – spektakel vznemirljivega tekmovanja, za katerega so ljudje pripravljani plačati, jim hkrati omogoča potrditev njihovega lastnega imidža in identitete, katero vrhunski športniki proizvajajo za druge (Elias in Dunning v Mennell, 1992:153).

Potrebno je vedeti, da vrhunski šport predstavlja »eno izmed oblik sodobne mitologije« oz. predstavlja »novo obliko definiranja skupnosti, družbene solidarnosti in politične povezanosti« (Velikonja, 2003:8). Tako prihaja do kombinacij, oz. povezovanja »politike ali naroda s športom, estrade in množične kulture s politiko« (Velikonja, 2003:8).

*S hipotezo o idealizaciji in mitizaciji vrhunškega športa oz. športnikov bom skušal opozoriti, da so sodobne mitologije sestavni del športa.*

### **3.2. Rober Merton in »ali je doping res inovacijski pristop v vrhunskem športu«?**

Drugi avtor, ki ga bom uporabil v svoji nalogi, bo znani predstavnik ameriško strukturalno-funkcionalistične šole Robert Merton. Če sledim njegovi teoriji in jo poizkušam aplicirati na delovno tematiko, se zdi, da avtor uporabo dopinga v modernem športu označuje (po družbeno označenih pravilih in normah) kot zavračanje institucionaliziranega načina doseganja cilja, pri čemer se športnik odpove le (javno) legitimnemu načinu doseganja cilja in ne samemu cilju. Tako bi lahko zaključil, da Merton jemanje nedovoljenih substanc v vrhunskem športu povezuje s konceptom inovacije.

Po mnenju nemškega sociologa športa, Guntherja Luschna, Mertonova teorija razlaga uporabo nedovoljenih sredstev kot »rezultat visokih zahtev, visoke motivacije in visokih nagrad, ki vseskozi preizkušajo fizično-psihične limite tekmovalcev« (Luschn v Morgan in Meier, 1995: 295). Tako bom sledil tezam nekaterih sociologov, ki menijo, da je »deviantnost del kulture športa, kulture, ki podpira deviantno obnašanje v lovu na zmago« (Rees in Miracle, 2000:284).

Jemanje nedovoljenih substanc s strani športnikov bom opredelil kot »latentne funkcije in kot tiste posledice družbenega ravnanja, ki jih (športni) akterji niso predvidevali pri svojih aktivnostih in jih tudi niso želeli« (Žagar v Adam in Tomšič, 2004:189). Takšno (v javnosti) deviantno početje po Mertonovi teoriji anomalije in deviantnosti ne izhaja iz posameznikovega karakterja oz. osebnosti (kot nas ob dopinških aferah vztrajno prepričujejo mediji), ampak ga »generirata kultura in struktura družbe sami« (Žagar v Adam in Tomšič, 2004:189).

Ob tem prihaja do izraza dvojna morala družbenega nadzorovanja, saj je dejansko postalo »zmagovati v igri« isto kot reklo »zmagovati v igri pod veljavnimi pogoji«, kajti edino, kar je zares ovrednoteno, je to, da dosegaš vrhunske rezultate. Ta lažna morala, ki je posredovana javnosti, je povsem nasprotna tisti, s katero se vsakodnevno soočajo športni akterji.

Z Mertonovim funkcionalističnim pristopom povedano, vrhunski športniki zasedajo status, ki ima v družbeni strukturi »večji pomen od ostalih« (Merton v Sztompka, 1996:116). Nesreča za športnike je, da sta moč in avtoriteta povsem na strani družbenega nadzora, ki jih sestavljajo: mediji, lastniki klubov, pokrovitelji... Ko pri Mertonu govorim o družbeni moči, imam v mislih predvsem interpretacijo, ki govori o »načrtovani zmožnosti vsiljevanja moči, ko gre za družbene situacije, v katerih sodelujejo drugi družbeni akterji. To vsiljevanje moči in celoten nadzor poteka akcije se dogaja preko »avtoritete moči in kulturno legitimnih in

institucionaliziranih organizacij« (Merton v Sztompka, 1996:123). Družbeni nadzor nad primarnimi akterji v vrhunskem športu pomeni bdenje nad njihovim obnašanjem predvsem in tudi v njihovem prostem času.

Zahteve, ki so postavljene s strani nadrejenih, so v nesorazmerju z dejanskimi situacijami, v katerih delujejo akterji in so tako »nesorazmerna normativna pričakovanja in vrednote obnašanja ter doseganja ciljev, ki so že prikrojena k njihovim statusom in vlogam« (Merton v Sztompka, 1996:123). Tako že Merton opozarja, da obstaja velika verjetnost, da posamezniki, ki so vrženi v to družbeno vlogo, z že družbeno definiranim in nerealnim vzorcem obnašanja, ki se ne sklada z družbeno vlogo, »skušajo razviti drugačne, primernejše vzorce delovanja, miselnosti in obnašanja, ki se bolj skladajo z družbeno vlogo« (Merton, 1996:124). Do oblike obnašanja kot je inovacija (jemanje nedovoljenih sredstev) pride, ko »posamezniki prevzamejo kulturo doseganja zastavljenih ciljev, a hkrati zavrnejo javne institucionalne načine in poti za doseganje teh ciljev« (Merton, 1996:139).

Iz vsega skupaj je razvidno, da pri izvrševalcih družbenih vlog (vrhunskih športnikih), obstaja velika verjetnost odmika od družbeno pričakovanega vedenja in med potjo, ki jih vodi do zastavljenega cilja. Kot pravi Merton, imajo »ljudje, ki so v različnih družbenih položajih, različne interese, občutja, vrednote in moralna pričakovanja« (Merton, 1996:115). To je nenazadnje tudi ena od glavnih postavk vsakršne sociološke teorije; da »družbena diferenciacija ustvarja različne interese med ljudmi, ki opravljajo različne vloge v družbeni strukturi« (Merton, 1996:115).

S svojo delovno hipotezo v nalogi bom trdil, da je:

***jemanje nedovoljenih substanc že notranje institucionaliziran vzorec doseganja instrumentalno rekordnih ciljev v vrhunskem športu.***

### **3.3. Goffmanova teorija stigmatizacije in vrhunski športniki kot primer Beckerjevih »outsiderjev«**

Za lažji prikaz delovanja politične ekonomije športa ob izbruhu »dopinških škandalov« bom uporabil dva avtorja, ki sta vnesla s svojima modernima pristopoma precej novosti v polje sociološkega raziskovanja.

Erving Goffman je splošno veljavo v socioloških krogih pridobil s svojim dramaturškim pristopom in proučevanjem »interakcijskega reda«, kot je označil relativno avtonomen red družbene realnosti. Razkril je »strukturne prakse oz. oblike vsakdanjih interakcijskih pojavov ter vire njihove urejenosti (imperializem pravil) in s tem pokazal na njihovo sociološko pomembnost« (Šadl v Adam in Tomšič, 2004:363). Stigmo je Goffman definiral kot »poseben odnos med lastnostjo in stereotipom, predvsem, ker so tudi lastnosti (akterjev) največkrat podvržene diskreditacijam« (Goffman, 1963:14). Njegov opis procesa stigmatizacije s strani družbe, po katerem se sam izraz stigma povezuje z nečim, kar je »močno diskreditirajoče« (Goffman, 1963:13) in »družbeno determinizirajoče« (Šadl v Adam in Tomšič, 2004:365), bom skušal vpeljati v polje vrhunškega športa, kjer se ob izbruhu dopinških škandalov razbije idealen trikotnik, ki je nepogrešljiv za nemoteno delovanje ekonomije vrhunškega športa. Proizvajalci (vrhunski športniki) postanejo s strani včerajšnjih distributerjev njihovih predstav (množičnih medijev) pogrešljivi, saj niso več uporabni za potrošnike (množico gledalcev), zato jih je potrebno izbrisati iz športnega medijskega prostora.

Stigmatizacija »neuporabnih« športnikov in športnic je najprimernejši način, saj le ta povzroča posebno razliko med »virtualno in dejansko socialno identiteto« (Goffman, 1963:12-13), ki se nanaša na razliko v dojetanju same vloge športnih akterjev kot jo vidi javnost (virtualna identiteta) in kot jo vidi akter sam. V tej igri kontroliranja, igra javnost vlogo nadzornika, saj mora športnik vseskozi skrbeti za svojo identiteto in podobo v javnosti, ki naj bi odražala športnikovo discipliniranost in popolno predanost svojemu delu. Tako ob izbruhu dopinške afere (javno oznanjenem pozitivnem testu) mediji takoj »obrnejo ploščo« in poskrbijo, da se širša javnost, pa čeprav površno in za kratek čas, z blatenjem značajskih lastnosti športnika, sooči s temno stranjo športa. Vzporedno s procesom stigmatizacije se že ustvarja prostor za nove zvezdniške obraze. Zanimivo pri vsem skupaj je, da se »stigmatizirani posameznik definira kot običajno družbeno bitje, ki se ne razlikuje od ostalih, medtem, ko ga ljudje okoli njega začnejo obravnavati kot nekoga, ki se je ločil od njih«

(Goffman, 1963:132-133). To pomeni, da »bolečine pri akterju, ki je posledica nenadne stigmatizacije, ne povzroči akterjeva zmedenost glede njegove identitete, ampak »njegovo spoznanje, kaj je postal v očeh drugih« (Goffman, 1963:158). Ob tem postane očitna nemoč posameznika nasproti družbenim institucijam; v goffmanovskem jeziku je razviden »družbeni determinizem, kjer je jaz produkt družbenih oz. organizacijskih okoliščin« (Šadl v Adam in Tomšič, 2004: 365). Pomembno je vedeti, da Goffman meni, da »tisti, ki se nahajajo v situaciji, običajno ne kreirajo te definicije, četudi njihova družba to čestokrat trdi« (Šadl, 1999: 75). Tu pride do izraza, kakor je nekoč zapisal znani novinar Jere Longman, v odmevnem ameriškem časopisu New York Times, »nemoč, nična zainteresiranost, pasivnost ter dvojna morala navijačev, ki sicer ne odobravajo jemanja nedovoljenih substanc, a še bolj kot to hočejo, da se jih zabava z vrhunskimi športnimi spektakli in vedno novimi rekordi« (Longman, 23.1. 2005).

Z Beckerjevim konceptom deviantnega obnašanja in teorijo etiketiranja, čigar temeljna predpostavka je, da je deviantno obnašanje tisto, ki je kot tako definirano s strani družbenih kontrolorjev (mediji, športni funkcionarji, nadzorniki in pokrovitelji športnih spektaklov) pa bom predstavil tisto skupino oz. minimalen procent športnikov, ki postane grešen kozel za celotno perverzno kulturo vrhunškega športa. Tu se mi zdi zanimivo ustvarjanje nekakšne subkulture znotraj profesionalnega športa, kjer je športnik, ob jemanju nedovoljenih substanc, prepričan, da ne krši pravil znotraj svojega sveta, v katerem obstaja tihi, podtalni konsenz glede dopingiranja. Težava je v tem, da mediji kot posredniki med tem športnim svetom in javnostjo, uravnavajo in interpretirajo moralna načela, ki se spreminjajo in uravnavajo predvsem glede na njihove lastne koristi in koristi same ekonomije. Pomembno je omeniti, da predvsem reakcija javnosti določa stopnjo deviantnosti, kar še enkrat več dokazuje, da »deviantno obnašanje ni lastnost, ki leži v samem obnašanju, ampak je produkt interakcije med osebo, ki stori neko dejanje, in tistimi, ki odgovorijo oz. reagirajo nanj« (Becker, 1963: 14). Ravno zaradi tega bom v nadaljevanju prikazal novinarski diskurz ob izbruhu morda največje dopinške afere, ko je bilo ducat najboljših ameriških športnikov in športnic obtoženo dopinga. Ob tem bi veljalo vpeljati še Beckerjevo razlikovanje med »skrivnim deviantnim obnašanjem in deviantnim obnašanjem« (Becker, 1963:20), ki je v novinarskih člankih opisan kot nekakšen fenomen v vrhunskem športu, oz. kot posledica športnikovega nemoralnega ravnanja oz. karakterja. In na tej točki lahko pridem do zaključka, da javnost preprosto ne ve ali noče vedeti, da je takšno početje v vrhunskem športu že zdavnaj preraslo okvire površnega



medijskega partikularnega fenomena. Razloge za to gre iskati v vse večjem družbenem pomenu, ki ga ima vrhunski šport ter v posledično vse večjih zahtevah občinstva.

Tretja teza, ki jo bom predstavil v svoji nalogi, se bo nanašala na medijski diskurz, ki pogosto deluje senzacionalistično, pri čemer »deviantno« ravnanje športnikov, kot moralni razsodnik, preveč poudarja (ob tem se seveda zanemarjajo goljufije zdravnikov in ostalih ljudi v ozadju), v isti sapi pa povečuje in ustvarja zgodbe o športnih zvezdah, ki so konformni v reprodukciji dominantnih družbenih vrednot.

Tretja teza se glasi:

***Medijski diskurz senzacionalistično potencira razliko med »deviantnim« in nedeviantnim ravnanjem vrhunskih športnikov.***

Z zadnjo delovno hipotezo, namreč, da politična ekonomija športa predstavlja močan družbeni lobi oz. interesno sfero, preko katere se v športu, podobno kot v vsakem drugem podjetju, ustvarjajo ogromni kapitalski dobički, bom skušal raz(od)kriti ozadje spektakelskih športnih predstav, v katerem so športniki instrumentalni objekti, ki v takšni agendi služijo potenciranju dobičkov.

Hipoteza se glasi:

***Vrhunski šport je ključni sestavni del politične ekonomije športa.***

## 4. ŠPORT KOT DEL VSAKDANJE KULTURE

### 4.1. POLITIČNA EKONOMIJA IN KOMERCIALIZACIJA VRHUNSKEGA ŠPORTA

*»Spektakel si podreja žive ljudi sorazmerno z njihovo podrejenostjo ekonomiji. Spektakel je ekonomija zaradi ekonomije. Je dosledna podoba proizvodnje stvari in nedosledno popredmetenje proizvajalca«.*

Guy Debord – Družba spektakla

Družbeni sistem po mnenju mnogih sociologov sestoji iz ekonomskega, političnega, kulturnega in izobraževalnega podsistema; zdi se, da je tu šport manj pomemben, »čeprav je deloma prisoten v vsakem od navedenih podsistemov«. Preko športa lahko zaznamo določene indice o dogajanjih v naši družbi in obratno, »družbeni sistem odločilno vpliva na vsebino, karakter in organizacijsko strukturo v športu« (Koković, 2003:63). V celoti lahko izdvojimo štiri poglede, ki se nanašajo na odnos družba-šport:«

1. pogled Johana Huinzinge, ki meni, da je *igra generator kulture in da je igra starejša od kulture*; to pomeni, da lahko v vsakem družbenem podsistemu najdemo prvine igre (ekonomija, pravo, politika);
2. stališče radikalne kritične sociologije na šport gleda kot na *inštrument državne in politične ideologije in kot na imperialističen trik*;
3. pogled, ki šport vidi kot *relativno avtonomno področje družbenega življenja*. Šport se pojasnjuje z delitvijo dela in razredno-stratifikacijsko strukturo družbe, a se kljub vsemu ne pozablja, da *vedenja o športu prispevajo k boljšemu razumevanju družbe* (Elias-Dunningova šola);
4. pogledi, ki športu *odrekajo vsakršno družbeno relevantnost* in nanj gledajo kot na prazno zabavo *in kot na golo imitacijo realnega družbenega življenja*« (Koković, 2003:64).

Kaj sploh je šport? Z zanimivo definicijo športa je prišel na dan francoski sociolog Magnane, za katerega je šport »aktivnost v prostem času, čigar dominantna je fizična okrepitev skozi igro in delo, ki se odvija skozi tekmovanje, katero je določeno s pravili, specifičnimi institucijami in možnostjo preobrazbe v profesionalno aktivnost« (Magnane v Džeba in Serdarušić, 1995:

38 ). V omenjeni definiciji športa je že zaznati vse elemente, ki so prisotni v današnjem vrhunskem športu; šport kot igra in postavitev le te v družbeno ekonomski okvir prostega časa, kar daje posledično vse večjo možnost za profesionalizacijo in ekranizacijo le - tega. Zanj lahko rečemo, da je postal ena najdonosnejših vej gospodarstva ter del spektakla oz. iluzije za maso ljudi.

Vsekakor je šport predvsem in bi tudi moral biti »igra ljudi v dobrem in slabem smislu te besede, brez kakršnih koli sakralnih, kulturnih in drugih lastnosti, ki se mu jih včasih poizkuša prilepiti«, a je to težko, saj se predpostavlja, da se »vsak deseti prebivalec našega planeta na nek način ukvarja s športom, kar znese petsto milijonov športnikov« (Džeba in Serdarušić, 1995: 40-41).

Šport je tako danes postal nekakšna »moderna institucija (relativno) kontroliranega osvobajanja masovnih afektov in čustev« (Koković, 2003:113).

V družbi enaindvajsetega stoletja pa je šport vsekakor doživel (in bo še doživel) še večji odmik od svojega prvotnega pomena, saj je že sedaj šport postal »zlata kletka biznisa, prežet z denarjem ter uporabljen v višje politične in državne namene«. Zdi se, da se je sodobna povezava med športom in denarjem »spremenila v vaški komercializem, kjer prevladuje logika profita, ki je postala osnova za urejanje odnosov znotraj športa«, ali povedano drugače - »ekonomija je postala nadrejena športu, a ji je sam šport to tudi omogočil« (Koković, 2003:85). Še dlje je šel francoski sociolog Alain Cotta, ki ocenjuje, da se »ustvarja nova družba - družba igre, v katerem bosta šport in igre na srečo branila ljudi pred dolgčasom namesto pred delom, ki več ne izpolnjuje te naloge« (Cotta v Džeba in Serdarušić, 1995: 46).

Komercializacija je igro spremenila v posel, »športnikovo zadovoljstvo pa je podredila gledalčevemu ter zanetila pretirano poudarjanje tekmovalne strani športa in izključila sicer skromnejša, a prijetnejša doživljanja sodelovanja in sposobnosti« (Lash v Červek, 2002: 19). Po Červeku sam pojem komercializacije pomeni »povečevanje števila tekmovalj in določanje urnikov glede na to, kako le ti ustrezajo sponzorjem, medijem oz. vsem, ki imajo v njem določen vložek«. (Červek, 2002: 11). Tako lahko v pojmu komercializacije zajamemo »vse tiste procese, ki zaznamujejo prepletenost ekonomije in športa ter prostočasovnih aktivnosti množice ljudi pred televizorji« (Heinemann v Červek, 2002:11). Skratka, to pomeni uvajanje

in prevlado tržnih načel v sferi športa, kjer igrajo pomembno vlogo mediji, ki zaradi kapitalskega vložka in potencialnega občinstva odločilno vplivajo na mnoge spremembe v športnih pravilnikih ter na večanje števila in razporeditev tekmovanj. Tu lahko zopet dodamo, da nihče nikoli in nikdar za mnenje o pogostosti in smiselnosti tekmovanj ne vpraša športnikov, morda zaradi tega ne, ker kot neposredni proizvajalci dajejo neprestano na razpolago svoje »motorje« tistim, ki tega nikoli v življenju niso storili in tudi ne vedo, da ob preveliki intenzivnosti organizmi športnikov velikokrat odpovedo.

Tako je vrhunski športnik reduciran na objekt reklamnega oglasa, ki se sveti, ko je na sporedu tekmovanje; vsi pa vemo, da reklamni oglas doseže efekt le in samo takrat, ko se neprestano ponavlja in v vrhunskem športu je ta efekt dosežen. Športni akterji tako zasedajo položaj »zvezdniške osebe, ki je podvržena različnim ocenam in je hkrati potencialni vir za ocenjevanje« (Lury, 1996:10) ter hkrati predstavlja ideal za skrite želje in upe širše množice, ki je »naučena, da se obnaša kot potrošnik« (Lury, 1996:49). Žal pa se nihče ne vpraša oz. nihče ne ve oz. noče vedeti, da tu nimamo opravka z reklamnimi oglasi, ki jih lahko odvržemo brez posledic. Tu so namreč v igri človeška življenja in živa bitja z lastnimi čustvi in osebnostmi, ki pa imajo še vedno pogosto položaj lutke, ki se jo pušča v nevednosti in se je nikoli nič ne vpraša.

## 4.2. VRHUNSKI ŠPORT V FUNKCIJI MNOŽIČNIH MEDIJEV IN ŠIRŠE DRUŽBENEGA DISKURZA

»Vrhunski športniki so moderni roboti v današnjem velikem spektaklu«

Lino Červar - selektor hrvaške rokometne reprezentance

Šport kot spektakel je pogojevan z *»nastankom industrijsko-urbanistične civilizacije in hodi z roko v roki z industrijo zabave ter postaja potrošnja vsakodnevnega življenja, ki omogoča stalno večanje prostega časa in gradnjo velikih športnih kompleksov«* (Koković, 2003: 162). Spektakel kot *»srce irealizma realne družbe«* je postal dominantni način izražanja (post)moderne načina življenja, ki ima dvojni pomen: *kompensacija za krizo vsakdanjega življenja in prikaz moči s strani oblasti oz. orodje poenotenja družbe*. Na spektakel moramo gledati kot na *»moderno dopolnilo denarja, kjer se totaliteta tržnega sveta kaže kot eno, kot splošni ekvivalent vsega, kar družba kot celota lahko je ali stori; spektakel je denar, ki se samo gleda«* (Debord, 1999: 49). Vse to na račun vrhunskih športnikov, ki so postali moderni gladiatorji v službi biznisa, čigar moto je, da je potrebno vloženi kapital vrniti in še zaslužiti z njim, kar pomeni, (nekoliko karikirano) da se je navidez nedolžni in nekoč pošteni profesionalizem spečal z denarjem vpletenih podjetij in mednarodnih magnatov, ki skozi svojo vpletenost v ustroju vrhunškega športa iščejo prostor za simbiozo s svojim (novim) okoljem, da bi si dolgoročno zagotovili legitimnost za svoj nadaljnji razvoj.

Športne zvezde, ki so *»spektakelska reprezentacija živih ljudi, služijo kot modeli za različne tipe življenjskih stilov in pogledov na družbo in se jih vsakdo lahko v celoti poprime in jim sledi. Ker same po sebi utelešajo nedosegljive rezultate družbenega dela, se z mimikrijo preobrazijo v stranske produkte, ki se nenadoma pojavijo v magičnem sijaju, kot cilj, za katerega je vredno garati«* (Debord, 1999: 60).

Zdi se, da je ta proces še najlepše opisal Triani, ki pravi, da so vrhunski športniki postali simboli sistema, saj športniki sami mislijo, da igrajo igro, pravzaprav pa se do potankosti komercializirana igra igra z njimi; *»športniki so izigrani, saj naivno verjamejo, da so v središču drame in, da zadovoljujejo svojo osebno strast, v bistvu pa le vršijo neko sistemsko funkcijo«* (Triani v Vrcan, 2003: 37). V luči medijskega diskurza lahko dodamo primer zaznavanja takšnih družbenih procesov, ko se je, po mnenju priznanega športnega delavca in

novinarja Otta Giacommeija, ob smrti italijanskega kolesarskega idola Marca Pantanija, zrcalila *»izprijenost velikega dela sodobnega profesionalnega športa, v katerem vladajo le še denar in njegovi lastniki, ki zato, da bi ga pomnožili, ne izbirajo sredstev«* (Delo, 16.2. 2004). Kot sem že omenil, velja za športnike, da so edini pravi neposredni proizvajalci v tem ustroju športnega spektakla in tudi edini, ki vseskozi razdajajo in prodajajo svoje organizme in dolgoročno zdravje družbenemu poslovno-športnemu spektaklu, ki deluje kot samostojen tehnični pogon, ki zadovoljuje vse večje potrebe množic (ta si z denarjem kupuje zapolnitev prostega časa) in kjer so vrhunski športniki le lahko zamenljivi potrošni material oz. *»profesionalci, ki prodajajo svoje psihofizične sposobnosti in športno znanje«* (Vrcan, 2003:37).

Tako je profesionalni šport postal talec *»povezave med medijsko industrijo in potrošništvom, kjer mediji vseskozi spodbujajo in obnavljajo željo po vedno večjih dobrinah«* (Dodd, 1994:120); v našem primeru so to potrebe po vedno boljših rezultatih in potreba po vedno novih zvezdniških obrazih v svetu športa, ki je postal pomemben in predvsem profitabilen del postindustrijske družbe oz. potrošništva.

Vse prevečkrat organizatorji vrhunskih športnih iger in mediji, ki predstavljajo *»del ekonomije, ki je sestavljena iz racionalne želje po samo-interesu posameznika, to pomeni principa maksimalnega iztržka«*, (Dodd, 1994: 129) ustvarjajo svet vrhunškega športa (in pravila znotraj njega) brez sodelovanja samih športnih akterjev, ki edini čutijo negativne posledice omenjenih odločitev.

Iz tega lahko izpeljem naslednjo ugotovitev; namreč, da politična ekonomija športa določa visoko stopnjo intenzivnosti neposrednim akterjem v vrhunskem športu in, da je ta stopnja tako velika, da morajo akterji, če hočejo (in ponavadi nimajo veliko izbire) slediti obveznostim, posegati za nedovoljenimi sredstvi - dopingom, ki ne le, da je v konfliktu s temeljnimi moralno-etičnimi športnimi načeli, ampak je predvsem nevaren za samo zdravje športnikov. Prav krivda politično ekonomskih interesov je tu največja, saj vseskozi, preko svojih distributerjev (množičnih medijev), pošiljajo signale neposrednim akterjem v smislu *»šport je več kot le igra, čeprav je vaša naloga oz. dolžnost le igrati«* in *»sprijazniti oz. navaditi se na jemanje določenih substanc v profesionalnem svetu športa«*

#### 4.3. ŠPORT KOT OGLEDALO DRUŽBENEGA DOGAJANJA

*»Kultura dopinga v športu je tako perverzna, da sem čutila obvezo k goljufanju, če sem hotela ohraniti možnosti za zmago«.*

(Kelly White; atletinja, bivša svetovna prvakinja na sto in dvesto metrov

letos obsojena na dveletno prepoved tekmovanja zaradi dokazanega jemanja nedovoljenih substanc)

Ravno zaradi stresa, hudih pritiskov in spreobrnitve vrednot je pojav dopinga postal ustaljena praksa v vrhunskem športu. Vzroke za takšno prevrednotenje vrednot celotne naše kulture, ki so morda najbolj vidni prav na polju vrhunškega športa, gre iskati predvsem v *»pojmovanju prevelike mističnosti zmage in zmagovanja (vpliv medijev), farmacijski nekompetentnosti, diskretnosti uporabe stimulansov (nihče kot da ne ve za vse prisotnost le teh v vrhunskem športu), njihovi lahki dostopnosti in lažni učinkovitosti glede njihovega vpliva na rezultate, uporabi stimulansov, nedorečenosti in nenatančnosti doping kontrol in predvsem v nezadostni kritični analizi dopinga v medijih in propagandi«* (Kokovič, 2003, 157).

Dejstvo je, da športna kultura sama latentno promovira uporabo nedovoljenih sredstev, predvsem preko množičnih medijev, ki vseskozi propagirajo slo po slavi in izražajo svojo nepotešljivo potrebo po čim več in čim boljših vrhunskih rezultatih, medtem ko bore malo povedo o sami škodljivosti uporabe dopinga, ki je nujni pogoj za doseg vrhunstva v športu. Zanimivo je, da trenerji (v ZDA) pogosto spodbujajo uporabo steroidov; tako je možno sklepati na podlagi ankete časopisa USA Today, ki je bila opravljena med osemsto trenerji srednjih šol v ZDA, ki jim je bilo postavljeno vprašanje *»Kaj so največje grožnje za atlete v njihovih ekipah«?* Na prvo mesto sovražnikov športa in športnikov je bil postavljen alkohol z osemindesetimi odstotki (88%), na drugo kokain s šestimi odstotki (6%), tretje mesto zaseda marihuana s tremi odstotki (3%) in šele četrto mesto steroidi s samo enim odstotkom (1%) *»* (Eitzen in Sage, 1994:138).

Kljub vseprisotnosti steroidov med atleti v srednjih šolah, rezultati te ankete dovolj zaskrbljujoče pričajo o izkrivljenem ravnanju trenerjev, ki niso kritični do uporabe steroidov,

saj ti posredno tudi njim prinašajo delček svetovne slave. Tudi zaradi tega se trenerji zelo radi podredijo dominantnemu diskurzu, kar se tiče jemanja oz. uživanja določenih substanc v smislu: »uživanje alkohola ali celo marihuane in kokaina v njegovem prostem času ni dobro za športnika, saj škoduje njegovemu zdravju, a še bolj njegovim rezultatom, medtem ko je vsakodnevno dopingiranje nedolžno, saj pripomore k njegovim vrhunskim rezultatom - torej, je družbeno koristno in tako družbeno sprejemljivo«. Tu se seveda pustijo ob strani učinki, ki jih ima doping za zdravje samega športnika.

Tako niti ne čudi, da so na prvem mestu sovražnikov vrhunškega športa substance, ki ne pripomorejo k boljšim rezultatom (alkohol, marihuana, kokain) ter sodijo med substance, katere so v uporabi med športniki v prostem času, ki naj bi promovirali medijski obrazec zdravega mladostniškega načina življenja in lepote. Lep primer medijskega križanja obetajočega, a že vrhunškega športnika, je slovenski rokometaš Matjaž Brumen, ki je lansko leto z rokometnim klubom Celje Pivovarna Laško postal evropski klubski prvak, pri katerem so pred časom (enaintridesetega maja leta 2003, na finalnem turnirju finala pokala) odkrili sledove uživanja THC-ja oz. marihuane . Še pred rezultati testa je priznal da je *»tri dni pred tekmo s Celjani bil na neki zabavi, na kateri je tudi sam potegnil nekaj dimov«* in, da se še zavedal ni posledic, ki jih lahko prinese takšno *»nespametno dejanje*. Dejal je, da si ni mislil, da bo *»zaradi tega tak bum«* ter, da *»marihuana sploh ni dopińsko sredstvo, ampak ti bolj škodi in zaradi tega ne moreš igrati«* (Mladina, povzeto po STA: 28.3. 2005), za kar je Brumen prejel štirimesečno prepoved ukvarjanja z rokometom. Kot da to ne bi bilo dovolj, je mladi vrhunski športnik postal strelovod za medijsko in posledično javno zgražanje ljudi. Tako se je mladi športnik kaj hitro spoznal z nepisanim, a morda najbolj uveljavljenim in najbolj prodajanim medijskim pravilom v vrhunskem športnem ustroju, čigar princip je hitro povzdigovanje v nebesa in še hitrejše »sesuvanje« v pekel.

Prav tako zaskrbljujoči in nazorni pa so rezultati neke ankete, ki so jo izvedli med vrhunskimi športniki. Na hipotetično vprašanje »Ali bi vzeli tableto, ki bi jamčila zlato odličje na OI, a hkrati morda povzročila smrt čez nekaj let, je pritrdilno odgovorilo več kot petdeset odstotkov (50%) vprašanih elitnih športnikov« (Eitzen in Sage, 1994:140).



## **5. PREPOVEDANE SUBSTANCE IN VRHUNSKI ŠPORT**

### 5.1. DOPING NEKOČ IN DANES

*»Enostavno ni mogoče nadzirati, kaj počnejo ljudje. Z napredkom tehnologije tistih, ki so zadolženi za kontrolo, se razvija tudi tehnologija tistih, ki goljufajo. Ljudje smo, z goljufijami si pomagamo pri vsem, s čimer se ukvarjamo. Vsi čutijo, da se jih ne da uloviti in zato tudi goljufajo«.*

Atlet Kim Collins iz St. Kitts in Nevisa na Karibih; aktualni svetovni prvak na sto metrov

Vse prisotnost substanc, ki vrhunskim športnikom omogočajo preživetje v vsakdanjem trdem dokazovanju in ukvarjanju s športom v slogu olimpijskega vodila *»višje, hitreje, močnejše«*, ni nič novega, morda je v zadnjih letih presenetljivo le število izjemnih športnikov, t.i. *»role modelov«*, oz. vzornikov, ki jim je na testiranjih bilo dokazano jemanje prepovedanih poživil ali pa so jemanja le teh obtoženi.

Skozi desetletja so bile substance, ki športnikom omogočajo boljšo izvedbo in predvsem držati stik z vsakodnevnimi zahtevami v njihovi službi, vseskozi pod znanstvenim in tehnološkim nadzorom, kjer so iskali možnosti za njihovo izboljšavo. Prav tu nastopi po mnenju zdravnika von Weizsackerja, težava, saj pride do stopnje, ko *»znanost in tehnologija še lahko napredujeta, človeški organizem pa ne more več slediti transformaciji oz. napredku«* (Weizsacker v Hoberman, 1995:202). Po njegovem mnenju skuša tehnološki napredek preseči določene omejitve, ki jih je narava postavila človeškim organizmom. To se sedaj dogaja pod taktirko moderne vrhunsko-profesionalizirane sfere športa, čigar vrednote v veliki meri izvirajo iz sfere ekonomije in v korist tehnologije in farmacevtske industrije, ki jim je kaj malo mar za nekatera opozorila, da so organizmi športnikov že v mejnih območjih svojih bioloških telesnih zmogljivosti.

Vrhunski šport je tako povsem podrejen tehnološko-ekonomskemu redu, ki tako skozi šport odseva pomembna simbolna pomena:

1. karizma športnika se kaže skozi njegovo disciplinirano, do popolnosti oblikovano telo in odraža neizmerljivo voljo športnika;
2. športnikov organizem je postal laboratorij, skozi katerega se raziskuje struktura in možni bodoči potenciali človeka; njegovo telo postane na nek način predmet racionalne analize znanstvenikov, telo se meri in opisuje skozi stopnjo vode, maščobe in odstotka mišic v njem.

Za lažje razumevanje pomena dopinga v športu bom razložil tri vrste substanc po kriteriju Michaela Lavina (Lavin, 1995: 232).

- a.) prvo skupino sestavljajo t.i. **rekreativne droge**: sem sodijo alkohol, kokain, heroin, marihuana... Te droge se jemljejo brez medicinskega nadzora in naj ne bi izboljševale športnih dosežkov, športniki jih ponavadi jemljejo kot stimulatивно sredstvo proti stresu.
- b.) **restorativne droge** so substance kot so aspirin in njemu podobni preparati. Ti omogočajo športnikom, da svoje organizme, ki so zaradi poškodbe oz. bolezni nepripravljeni na športne napore, zopet približajo oz. pripravijo za športne napore.
- c.) tretja vrsta in hkrati najpogosteje uporabljene substance in načini s katerimi si vrhunski športniki pomagajo do čim boljših rezultatov, so tako imenovane **aditivne droge** (pripomorejo k hitrejši rasti in boljši razvitosti mišic, kosti in k boljši koncentraciji): anabolični steroidi, amfetamini in krvni doping, ki je danes morda najbolj prisoten pojav v vrhunskem športu.

Temu bom dodal še najpogosteje uporabljene načine in sredstva, ki so prisotna v vrhunskem športu in so uradno prepovedana\*.

---

\*povzeto po katalogu »Sport and Health, <http://crdp.ac-bordeaux.fr/decatalogue/page.asp?lang=en> and idmenu=.../dopage, 16.4. 2005)

Anabolični steroidi povečujejo mišično rast in zmanjšujejo čas okrevanja po operacijah in poškodbah ter povečujejo emocionalno intenziteto, s katero lahko športnik trenira. K tej skupini lahko prištejemo tudi rastni hormon, ki se uporablja v upanju, da bo pomagal k zeleni višini športnikovega organizma. Tako imenovane »beta blokerje«, katere sicer uporabljajo za umiritev prašičev pred zakolom, uporabljajo športniki za umiritev pulza in za doseg stanja ravnovesja v zavesti.

Robert L. Simon definira anabolične steroide kot »droge, ki so sintetični derivati moškega hormona testosterona« (Simon, 1995: 209), čigar stranski učinki se dolgoročno kažejo v poškodbah jeter, hiperintenzivnosti, znižani ravni spermijev pri moških in maskulinizaciji pri ženskah.

Amfetamini, ki so bili v šestdesetih letih prejšnjega stoletja uporabljeni pri shujševalnih dietah, povečujejo občutke koncentracije in agresivnosti, ki naj bi pripomogli k boljšim rezultatom in učinkovitejši izvedbi. Ta substanca naj bi bila naslednica strihnina in kortizona.

Peptidni hormoni in podobne substance povečajo proizvodnjo spolnih hormonov v telesu, posebno testosterona (HCG), povečajo rast ravnih kosti in mišic, zvišajo raven mišičnega kisika.

Primeri peptidnih hormonov: HCG (»human gonadotrophine chorionique«), ACTH, GH (rastni hormon) in EPO (eritropoetin).

Rastni hormon ali GH je hipofizni hormon, čigar funkcija je vzpodbujanje rasti telesnih vlaken in kosti v telesu, prav tako pripomorejo k boljšemu razvoju mišic. Pred obdobjem adolescence injekcije GH-ja povzročajo t.i. bolezen gigantizem, ki je lahko neozdravljiva (atrofirane roke, nos, stopala), nepravilnosti v delovanju srca, večjo dovzetnost za sladkorne bolezni, diabetes...

Gonadotropin (Chorionic Gonadotrophine) ali HCG je hormon, čigar posebnost je, da ga naravno izločajo le noseče ženske, učinek se kaže kot povečano proizvodnjo naravnega anaboličnega androgenega steroida (testosterona, androsterona...), ki ga uporabljajo za zdravljenje moške in ženske sterilnosti. Pri ženskah, v športu, HCG ne pomaga povečati

mišičnega obsega. Pri moških pa so zaželjeni učinki: mišična rast, večja zmogljivost organizma za trening, povečanje želje in agresivnosti, pomoč proti depresiji in športniku, ko preneha z jemanjem anaboličnega steroida.

Diuretiki so substance, ki povečajo izločanje urina v organizmu; to je primerno tik pred tekmovanji, ko morajo tekmovalci hitro izgubiti par kil ali pa zmanjšati koncentracijo urina v dopinških substancah, kar zmanjša nevarnost odkritja prepovedanih substanc.

Primeri diuretikov: acetazolamid, bendrofumethiazid, bumetanid, furosemid, hidroklorotiazid, indapamid...

Efedrin je v uporabi že od leta 3200 pred našim štetjem, ko so njegove korenine, imenovane tudi Ma Huang, uporabljali ljudje na ozemlju današnje Kitajske. Po sestavi je efedrin podoben adrenalinu in amfetaminu, če efedrin zmešamo s kofeinom, ima podoben učinek kot amfetamini. V farmaciji ta substanca ni nikakršen tabu, saj se uporablja za zdravljenje prehladov in alergij. Kljub vsemu je efedrin na vrhu prepovedanih dopinških substanc predvsem zaradi: dolgoročnosti obdobja v katerem se ga jemlje, zelo lahko je dostopen (kot zdravilo proti prehladu), visoke količine derivata, ki je v organizmu športnika še dovoljen; oz. je prepovedan – osemindeset (58) in zaželenih učinkov, ki jih prinaša predvsem v atletiki (pri skokih in metih).

Eritropoetin ali EPO je naravni hormon, izvleček jeter, ki je zadolžen za ustvarjanje rdečih krvnih teles in posledično skrbi za zalogo kisika, športniki so ga začeli uporabljati okoli leta 1987.

Krvni doping je proces, ki vključuje transfuzijo ali ponovno transfuzijo celotne krvi ali shranjenih krvnih celic, ki se vbrizgajo športnikom pred tekmovanji, da povečajo svoj krvni volumen in zalogo eritrocitov.

Ta proces po Perryju (Perry, 1995: 249) ponavadi poteka v štirih korakih. V prvem je športnik podvržen zelo intenzivnemu treningu, ki traja okoli šest tednov; tako si športnik poveča število krvnih celic in obtok kisika v krvi. Potem športniku vzamejo določeno količino krvi in jo zamrznejo za kasnejšo rabo med tekmovanjem. V tretjem koraku športnik nadaljuje s treningom, tako dolgo, da nadomesti izgubljeno kri in vrne rdeče krvne celice na prvotni nivo. V četrtem koraku športniku ponovno vbrizgajo zamrznjeno kri, kar mu omogoča, da ima v

organizmu krvni volumen in število eritrocitov, ki jih po normalnem treningu ne bi mogel imeti.

Substance, ki so in bodo na voljo športnikom/cam:

-inzulin kot rastni faktor 1 (Growth Factor 1), somatomedin A (IGF1) in rastni protein (GHRP), peptidni hormoni narejeni z genskim inženiringom

- interleukin 3 (IL3)
- Sperm Cell Factor (SCF), ki aktivira temeljne celice »of the bone marrow«
- umetni »transporterji« kisika, še posebej »per fluorokarbonske« kemične substance, ki nemudoma nase vežejo kisik in ga porazdelijo po mišicah, če je to potrebno

Tu se zopet poraja moralno-etično vprašanje, saj je oz. naj bi bilo jemanje steroidov nezaželeno in nevarno, medtem ko je manj oz. nič govora o škodljivih skrajnih dietah in o škodljivosti stvari, ki jih navaden smrtnik vsakodnevno konzumira (kava, aspirini..). Jasno je, da je sedanji koncept razlikovanja substanc na »nenaravne« in »naravne« neprimeren za jasnejšo razdelitev (ne)legalnih substanc, saj testosteron ne moremo označiti za umetno substanco, kot tudi ne moremo označiti za umetno lastno kri v organizmu (krvni doping), ki je vbrizgana v športnikovo telo tik pred tekmovanjem.

Tako se je ob vsej dopiňski zmešnjavi največkrat zgodi, da je krivda in pozornost javnosti zvaljena na pleča športnikov, medtem ko gre karavana vrhunskega športa dalje. Vse prevečkrat pa se pozablja, da vsak posameznik oz. športnik, ki si prizadeva za veliko nagrado, ni zmožen racionalne preudarnosti pri takšnih odločitvah, saj strah pred izgubo nagrade in celo strah pred izgubo prostora v svetu vrhunskega športa, vplivata na objektivnost pri odločanju. Poleg tega je potrebno vzeti v obzir, da ob vsej svobodi odločanja, ki jo vsak športnik kot družbeno bitje nedvomno ima, le ta ne dobiva pravih oz. vseh informacij glede uporabe in predvsem stranskih in dolgoročnih posledic jemanja substanc, kar je še en dokaz več, da so športniki pri svoji aktivnosti oz. v svoji službi povsem razčlovečeni in so v zavesti vodilnih ljudi predvsem tekmovalni stroji. Dodati moram, da so športniki večkrat zaslepljeni z napihovanjem pomembnosti zmagoslavja, ki je poleg slave, denarja, moči, družbene mobilnosti, patriotizma in kolektivismu do soigralcev in celo do klubskih barv ali države, eden glavnih motivov za jemanje omenjenih substanc pri športnikih. Tu je potrebno omeniti

tudi »prekomerno zaupanje športnikov svojim nadrejenim«, ki »mnogokrat s pomočjo dopinga prikrivajo svojo nestrokovnost« (Čižman v Delu, 21.12. 2004)

Še enkrat več velja omeniti dvojno moralo športnih funkcionarjev in drugih politično-ekonomskih veljakov, ki organizirajo, nadzirajo in narekujejo tempo v sferi vrhunskega športa, saj bi bilo s tekmovalnega vidika »fair playa« najenostavnejše, da tudi uradno dovolijo vsem športnikom uporabo stimulansov, saj bi tako, navkljub vsemu, morda kvaliteta športnika bila ta, ki bi odločala. Vendar pa lahko temu ugovarjamo v smislu, da ne bi potem odločala sposobnost in zmogljivost športnikovega organizma, ampak učinkovitost reakcije organizma na substanco. Potrebno je vedeti, da obstaja neenakopravnost tudi med tistimi športniki, ki jemljejo prepovedane substance, kar je le še en dokaz več o napihnjenosti njihovega vplivanja na rezultat, saj imajo športniki več koristi, če imajo »lažji dostop do učinkovitih substanc, pravih informacij in nasvetov glede njihove uporabe. Pomembno vlogo igrata tudi finančna in tehnološka zmožnost športnika oz. države iz katere prihaja« (Gardner, 1995: 225). Tako je povsem legalno in moralno etično imeti boljše pogoje treniranja, boljši trenerski kader ter imeti dostop do modernejšega in učinkovitejšega načina treninga in ob vsem tem preganjati, obtoževati in tudi obsojati nekatere (ob pravem času izbrane, ponavadi potem, ko so že dosegli svoj vrhunec) športnike zaradi dopinga.

Prav tako obstaja veliko legalnih substanc, ki se jih najde tudi v prosti prodaji in, ki so zelo popularni tudi med rekreativnimi športniki: proteinski praški, vitaminski in mineralni nadomestki (včasih se jih vbrizga v organizem intravenozno), kofein (še dovoljena količina kofeina v organizmu šteje okoli sedem popitih kav) pa glukozni napitki... Zdi se, da pri vodilnih možeh ne obstajajo jasni kriteriji; edini kriterij, na katerih sloni delitev na legalne in nelegalne substance je kriterij, ki temelji na stereotipnih predstavah delitve substanc na dobre in slabe.

## 5.2.NAPREDEK TEHNOLOGIJE IN TEHNOLOŠKO NAPREDNO GOLJUFANJE V ŠPORTU

*»Moj edini doping je feferon iz Kalabrije, zaradi katerega v nedeljo tečem kot nor«.*

(Gennaro Gattuso, nogometaš Milana in član nogometne reprezentance Italije; Sportske novosti: 24.3. 2005)

*»Trditev, da sta kolesarstvo in doping stara kombinacija je enako senzacionalno, kot trditi, da je Jimmy Hendrix občasno kadil marihuano«.*

(Sportske novosti, 26.7. 2004)

Če za krvni doping velja, da je danes morda najbolj pogost pojav goljufanja (ki nam je znan) v vrhunskem športu, za genski doping velja, da bo najpogostejši način goljufanja v prihodnosti, ki bo organizme vrhunskih športnikov skorajda povsem približal popolnosti ter jim omogočil, da izkoristijo vsako priložnost, da so za nekaj delcev sekunde hitrejši ali, da so nekoliko bolj vzdržljivi. Zanimiv in predvsem zaskrbljujoč je podatek, da je *»v zadnjem desetletju umrlo okrog sto bolj ali manj aktivnih športnikov«* (Matteoni v Sportske novosti, 27.1. 2004) ter, da na nogometnih igriščih od leta 1977 pa do leta 2005 beležimo devet smrti nogometašev; od tega kar šest smrtnih primerov v zadnjih dveh letih! Zadnji takšen primer se je zgodil nikjer drugje kot pri nas, ko se je na nogometnem treningu slovenskega prvoligaša Ljubljana, (v še nepojasnjenih okoliščinah) zgrudil vratar Nedžad Botonjić. Kot je lepo napisal dolgoletni slovenski športni delavec Otto Giacommi, je *»število smrti v športnih panogah sorazmerno njihovi kontaminaciji z dopingom in pritiskom javnosti in kapitala, ki postavljata športnike pred neusmiljen imperativ uspešnosti«* (Delo, 16.2. 2004).

V dnevnem časopisu Delo se je 12.8. 2004 pojavil prirejen članek, po ameriški reviji Scientific American, v katerem se napoveduje, da bo *»genska terapija za obnavljanje mišic, ki so oslabele zaradi slabosti ali bolezni in, ki je tik pred klinično uporabo, morda že kmalu spremenila naravo športa«*. Kmalu naj bi začeli klinično preizkušati terapije, s katerimi bo mogoče *»regenerirati mišice, povečati njihovo moč in jih zavarovati pred propadanjem. Med njimi so terapije, s katerimi bolnikom (v bodoče športnikom?) vbrizgajo sintetični gen, ki lahko deluje več let ter proizvaja velike količine naravnih kemičnih snov, ki gradijo mišice«*.

Nič od tistega, kar bi jim vbrizgali, ne bi prišlo v krvni obtok, zato z urinskimi in krvnimi testi ne bi mogli ničesar odkriti; tako bi bilo omenjeno obliko dopinga praktično nemogoče odkriti in preprečiti. Le mišična biopsija bil lahko pokazala navzočnost sintetičnega gena, a bi k takšnemu posegu športnike pred tekmo le težko prisilili. Nadzorovanje genske terapije oz. genskega dopinga bi bilo težje kot je danes nadzorovati uporabo anaboličnih steroidov.

Primer genske manipulacije oz. njene koristne učinke v športu najdemo že v preteklosti oz. v letu 1964, ko je finski smučarski tekač Eero Mantyranta na zimskih OI osvojil dve zlati medalji. Šele nekaj deset let pozneje so finski znanstveniki »pri vsej njegovi družini ugotovili gensko mutacijo, ki je povzročala prekomerno reakcijo na eritropoetin« (Delo, 12.8. 2004), čigar posledica je bila izjemno veliko število rdečih krvnih celic, ki so prenašale kisik v organizem finskega tekača.

Zelo verjetno je, da se bo katera od genskih terapij izkazala za varno in bo v prihodnosti postala dostopna širšim ljudskim množicam za »izboljšanje kakovosti življenja«. Tu se postavlja vprašanje povsem spremenjenega etičnega odnosa družbe do genskega inženiringa, kjer bodo gensko manipulirani super športniki postali povsem sprejemljiv pojav. Tu je na mestu izpoved (sedaj bivšega) španskega kolesarja Jezusa Manzana, ki je opisoval, kako *»so se včasih kolesarji z injekcijsko iglo prebodli dvanajstkrat ali trinajstkrat dnevno na zadnjici, trebuhu, rokah in nogah, jemali odmerke rastnega hormona, si zjutraj pred dirkami vbrizgavali telečjo plazmo, ki poveča količino hemoglobina in kri obogati s kisikom ter kolesarje pripravi na ekstremne napore«* (Manzano v Delo, 29.3. 2004).

Že danes so vidni zametki prihodnje politike, ko bodo najbogatejši klubi pridobivali čim mlajše otroke na podlagi njihovih genskih sposobnosti in lastnosti in jih v svojih laboratorijih razvijali, če pa ne bodo imeli prave mešanice genov, jim bo onemogočeno napredovanje na vrhunsko raven športnega treninga. Napoveduje se celo selektivna vzgoja super športnikov, nekakšnih super robotiziranih športnih vojakov. Že danes pa v vrhunskem športu (že v mlajših selekcijah) poteka selekcija na principu »vzemi doping ali odnehaj«. Genski doping tako posledično pomeni še globlji poseg v športnikovo intimo in manipulacijo z njegovim telesom.



### 5.3.SODOBNI ŠPORTNIK - MODERNI ROBOT IN SUŽENJ PRIHODNOSTI?

*»Tudi, če nisem hotel, ali sam nisem mogel česa vzeti, sem moral. Prišel je neki moški, ki ni bil član ekipe, temveč direktorjev prijatelj, in ti vbrizgal, kar je bilo treba«.*

Jezus Manzano; bivši profesionalni kolesar o »postopkih« na profesionalnih kolesarskih dirkah

Doping, ki prispeva k boljšemu rezultatu športnikov, po mnenju Radivoja Milića, sicer specializiranega športnega zdravnika, najmanj toliko tudi pripomore *»k slabšanju zdravja športnika«* (Milić v Delo, sobotna priloga, 21.3. 2004). Milić dodaja, da je poglobljen problem v današnjem vrhunskem športu *»pretreniranost in maksimalno izčrpavanje športnikov in vsega, kar je s tem povezanega«*, ter da športniki *»živijo iz dneva v dan pod veliko napetostjo in adrenalinom, saj morajo biti nenehno uspešni, kar predvideva nenehno super aktivnost, ki kviri sistem regeneracije. Ko pa pride do padca v dolino utrujenosti, ko so športniki povsem onemogli, prihaja do raznih simptomov, katerih posledica sta depresija in nespečnost in z njima povezane težave«* (Milić v Delo, Sobotna priloga: 21.3. 2004). Tako niti ne preseneča odkritje šefa antidopinškega laboratorija v Nemčiji, sicer sodnega medicinca in toksikologa Klaus Mullerja, ki je v skupnih analizah nogometašev našel sredstvo *notropik, ki krepi koncentracijo, koordinacijo in stabilnost mišljenja, v redni prodaji pa je na voljo kot zdravilo za starejše ljudi«* (Delo, 22.10. 2004).

Vprašanje, ki si ga je nemara potrebno postaviti, je: *Ali je komu mar za športnikovo zdravje oz. ali je komu mar, kako ti prihajajo do vrhunskih rezultatov?* Tu je potrebno izprašati zavest vseh športnih navdušencev, ki spremljajo in uživajo v vedno večjih, težjih podvigih športnih junakov. Zdi se, da je gledalčeva oz. (športna) neaktivnost v vedno večjem obratnem sorazmerju z nerealnimi rezultati, ki se pričakujejo od vrhunskih športnikov v smislu *»bodimo realni, pričakujmo nemogoče«*. Ravno zaradi tega, ker si nismo pripravljene priznati, da sobotni in nedeljski heroji prihajajo do zmag na nezdrav, nehuman in etično nepošten način, smo za tragične usode vrhunskih športnikov in športnic odgovorni tudi mi sami. Živimo namreč v ciničnem svetu, kjer športno občinstvo noče in tudi ni pripravljeno sprejeti resnice oz. realnega stanja o uporabi prepovedanih substanc med športniki, saj je večji užitek

in predvsem lažje gledati in konzumirati ponujeno športno zabavo kot pa vedeti in ne sprejemati ponujenih športnih spektaklov.

Ali kot pravi športni novinar Sports Illustrateda Tim Layden: » *kontroverznosti so za realnost in ne za vrhunski šport; tu in tam bo kakšna aferica s seboj odnesla kakšnega športnika in postavila pod vprašaj sedanje principe in načine delovanja v vrhunskem športu. Ko pa se bo polegel prah, se bo biznis nadaljeval z novimi zvezdami, novim medicinskim osebjem in novimi prepovedanimi preparati*« (Layden v Sports Illustrated, 13.2. 2005).

## **6.VPLIV MEDIJEV NA DELOVANJE ŠPORTNIH AKTERJEV**

### 6.1.SPREMLJANJE AFERE BALCO

*»Anti-dopinške teste in pravila se da lažje izigrati, kot vzeti bonbon otroku«.*

Victor Conte, (obtožen izdelovanja in distribuiranja nedovoljenih substanc, za časa vodenja največjega »dopinškega« laboratorija BALCO)

Največja dopinška afera v ZDA, ki je dobila ime po laboratoriju Balco ali Bay Area Laboratory Co Operative, ki je bil ustanovljen leta 1984 (tik pred poletnimi Olimpijskimi igrami v Los Angelesu!), sicer v lasti Victorja Conteja v San Franciscu, je prvič začela polniti strani časopisov pred dobrim letom, ko se je razkril »brezhibni sistem goljufije«, delno zasnovan po vzoru zloglasnega v bivši Nemški demokratični republiki. Slovenski dnevni časopis Delo je, dne 17. 3. 2004, v članku z naslovom »Skoraj popoln sistem goljufije«, povzetem po pisanju nemškega der Spiegla, zapisal, da naj bi Conte s svojimi dopinškimi preparati oskrboval ameriške nogometne, košarkarske in atletske zvezdnike, svetovne prvake in olimpijske zmagovalce. Posebni agent ameriških državnih oblasti Jeff Nowitzki, ki je že dlje časa spremljal delovanje laboratorija (na sled so mu prišli preko dovtipa užaljenega trenerja) in naj bi odkril »dva eritroproteinska preparata za izboljševanje vzdržljivosti, več preparatov z rastnim hormonom za razvoj mišične mase, testosteroone za zadnje poživiljanje tik pred tekmovanji in druge anabolike« (Delo, povzeto po der Spiegel, 17.3. 2004).

Poleg tega so Contejevi ljudje sami ustvarili preparat THG, imenovan »The Clear«, ki ga do nedavnega ni poznal noben laboratorij. Prodajali so oksandrolon, poznan tudi pod trgovskim imenom anavar, ki so ga poznavalci cenili zaradi blagih stranskih učinkov. Conte je uporabljal stari »know-how« bivše Nemške demokratične republike, saj so njegovi varovanci uporabljali »norbolethon, prepovedan anabolik v šestdesetih letih prejšnjega stoletja, ki je že zdavnaj potonil v pozabo in ga kontrolorji niso imeli na seznamu prepovedanih poživil, za povečanje mase pa je svetoval uporabo čudežnega sredstva »The Cream«, ki je zakrival dopinško snov, saj je vseboval testosteron in epitestosteron.

Conte naj bi bil »preko svojih informatorjev« obveščen o vseh dejavnostih ameriške protidopinške agencije - USADA(e). Najbrž so tudi zaradi tega skoraj vsi izmed več kot petdesetih športnikov, klientov Balco Laboratories, »bili vse do lani, navzlic uradnim kontrolam negativni« ( Delo,povzeto po der Spiegel, 17.3. 2004).

Na sled so, sedaj že zloglasnemu laboratoriju, prišli preko elektronske pošte, s pomočjo katere je tudi komuniciral s svojimi varovanci; tako je tudi uvedel okrajšave za določene substance: »E je nadomeščal eritroproetin, številka C pa je nadomeščala njegov testosteronski preparat the Cream«.

Po dobrih štirih mesecih se je na ameriških atletskih kvalifikacijah za OI v Atenah 2004 že začel odpletati klopčič, ko se je »v Sacramentu skoraj vsak dan zgodil najmanj en škandal« (Dragičević v Sportske novosti, 21.7. 2004), saj je vsak dan nekdo od ameriških zvezdnikov bil pozitiven na na dopinških testih in skoraj vsi so bili povezani s Contejevim laboratorijem v San Franciscu. Novinar Sportskih novosti Tomo Dragičević je takoj osumljenim športnikom tudi že sodil, tudi za možna pretekla nedokazana dejanja (ni jim bilo javno dokazano jemanje dopinga) v smislu »atleti so bili vedno sumljivi, vendar nikoli kot v zadnjih letih niso padali na doping testih«. Poleg izrazoslovja »padla na doping testu« se v članku pogostokrat pojavi še izraz »čiščenje atletike« s strani atletske antidopinške agencije.

V članku je potem govora le še o medaljah in lastni krivdi športnikov, ker niso bili »sposobni skriti škandalov«; tako naj bi bili »Američani v paniki, saj so pred štirimi leti v Sydneyu pobrali dvajset olimpijskih medalj na atletskih tekmovanjih, v Atenah bi se to število lahko precej zmanjšalo, saj je preveč kvalitetnih tekačev, skakalcev in metalcev padlo na doping testih« (Dragičević v Sportske novosti, 21.7. 2004).

»Vendar so si sami krivi za to, do nedavno so bili še dovolj močni, da skrijejo škandal, sedaj je pritisk prevelik in igra skrivalnic je končana...« (Dragičević v Sportske novosti, 21.7. 2004).

Teden dni pred tem sta na istih kvalifikacijah nastopila Marion Jones (olimpijska prvakinja na 100 metrov v Sydneyu) in svetovni rekorder na 100 metrov Tim Montgomery, sicer tudi zasebno par oz., v novinarskem žargonu »najhitrejši tandem na svetu, ki ne bo tekel olimpijskih 100 m v Atenah« (Marinić v Sportske novosti, 14.7. 2004). Oba se nista uvrstila v ameriško ekipo za OI v njunih paradnih disciplinah, poleg tega pa sta se oba znašla na listi

tistih, ki so osumljeni jemanja dopinga in ju čaka obtožba. Seveda sta oba bila podvržena medijskemu linču, saj naj bi neki novinar v ZDA napisal, da *»če je prej jemala omenjeni steroid ga je pred kvalifikacijami v Sacramentu morala prenehati jemati, ker ga je bilo možno odkriti in je tako prišel pričakovani rezultat (peto mesto v finalu)«*. Hrvaški novinar je sarkastično dodal, da *»ameriški antidopinški agenciji ni več potrebno skrbeti ali jo bodo v Atenah izločili iz njene trofejne discipline«* in hkrati piše, *»da je tako razpadla slika o korektnem, lepem in simpatičnem dekletu, ki je v Sydneyu (na OI pred 4 leti) tako hrabro branila svojega bivšega moža C.J. Hunterja, potem ko so mu našli steroid, količinsko tisočkrat večjega od dovoljene mere«* (Marinić v Sportske novosti, 14.7. 2004).

Še huje pa se je lotil njenega spremljevalca in očeta njenega sina, sicer svetovnega rekorderja na sto metrov, ki je prav tako bil obtožen dopinga in se ni uvrstil v ameriško ekipo za Olimpijske igre v Atenah. Tako naj bi bilo *»njegovo napako lažje razumeti, saj je on veljal za »one race wonder«, človeka, ki je v zadnjih treh letih odtekel le en velik tek, v katerem je zrušil svetovni rekord«* (Marinić v Sportske novosti, 14.7. 2004). Z omalovaževanjem športnika novinar nadaljuje in *»vidi«* v njegovo prihodnost, saj po novinarjevem mnenju, tudi če mu uide življenjska prepoved tekmovanja, *»Montgomery ni človek, ki bi se bil sposoben vrniti na vrh, še posebno ne zdaj, ko bo moral paziti, katere tablete bo jemal«*. Na koncu članka novinar še spregovori o izjavah, ki naj bi bile naperjene proti novinarjem; tako naj bi Jonesova izjavila, da *»tudi če govori ali je tiho, bodo novinarji pisali le negativne stvari«,* njen partner pa *»da ni lahko teči, ko nosim vse vas (novinarje) na hrbtu«*. Maurice Green, zmagovalec kvalifikacij na sto metrov, z novinarskim vzdevkom, *»topovske krogle iz Kanzasa«* naj bi izjavil, *»da ne želi govoriti o dopingu, saj se tu govori le o tem in da bo to tako, vse dokler boste vi (novinarji) pisali o steroidih in da pozabljate (novinarji), da mi delamo tudi pozitivne stvari«* (Marinić v Sportske novosti, 14.7. 2004).

Marinić, novinar Sportskih novosti, tako na koncu postane človek, ki naj bi poznal celotno ozadje vrhunskega športa, a s svojimi komentarji stopi v bran le vse vesoljnemu novinarskemu cehu: *»Kot da bi si novinarji izmislili steroide ali laboratorij BALCO, kot da novinarji jemljejo in dajejo na kocko vse, da bi prišli do svetovnega vrha in bogatih sponzorjev«* (Marinić v Sportske novosti, 14.7. 2004).

Z navedenimi citati izjav športnikov in komentarji samih novinarjev sem opozoril na problematiko medijskega diskurza, ki je ob izbruhu dopinških afer vse prevečkrat usmerjen zgolj in samo k žaljenju športnikov v tiskanih medijih\*.

---

\*več na to temo je moč najti v Zborniku razprav (Tomo Korošec in ostali: (2002); Razžalitve v tiskanih medijih. Ljubljana: Založba FDV.

## 6.2. DOPINŠKE KONTROLE KOT OBLIKA SVOJEVRSTNE PRISILE

*»Namesto, da bi se MOK ukvarjal z globalno zaščito interesov športa in poskušal preprečiti zlorabo dopinga, teži predvsem k ustrahovanju«.*

*Srdjan Djordjevič, atletski trener (Delo, 27.8. 2004)*

Predsednik Mednarodnega olimpijskega komiteja (MOK) je ob izbruhu dopinških škandalov v času olimpijskih iger dejal, *»da potrebujejo dopinško obveščevalno službo«* in *«napovedal še več testiranj športnikov z novimi metodami«* (Šauta v Delo, 16.8. 2004) ter, da bodo pod njegovim vodstvom *»iztrebili doping«* (Divac v Delo, 27.8. 2004:), s čimer se zagotovo ni prikupil športnicam in športnikom, saj že obstoječi dopinški testi pomenijo precejšen napor za športnike in veljajo za precejšen poseg v intimo le teh. Kljub vsemu se tudi pri teh vedno znova najdejo posamezniki, ki jim uspe pretentati še tako obsežne teste. Tako naj ne bi bil redek pojav, ko si *»ženske v spolovilo dajejo balončke s tujim, čistim urinom, ki ga nato pretočijo v stekleničko oziroma vazico za vzorec«* (Divac v Delo, 27.8. 2004).

Pri moških naj bi obstajali dve metodi, kako izigrati kontrole; tako naj bi si po prvi metodi *»tik pred nastopom neposredno v mehur vbrizgali substanco, ki spremeni strukturo urina in metabolikov tako, da jih je nemogoče odkriti«*, po drugi metodi pa naj bi si športniki pomagali z *»vsadki v mehurju, ki jih je mogoče odkriti z večkratnimi kontrolami v štiriindvajsetih urah, vendar tega v Svetovni antidopinški agenciji ne počnejo«* (Divac v Delo, 27.8. 2004). Kljub zapleteni in dolgoročni proceduri pri testiranju, strogim pravilom (športnik lahko pije le vodo, ki jo ima s seboj agent protidopinške kontrole), stalnim spremljevalcem vse od trenutka, ko se tekmovanje konča ,pa vse do uriniranja, dopinški testi najbrž niso pravilno usmerjeni pa tudi same metode odkrivanja in prepoznavanja so nepopolne. Tu bode v oči predvsem politika kontroliranja v atletiki, kjer na vsakem tekmovanju *kontrolirajo le po dvajset najboljših v vsaki disciplini«*, čeprav naj bi bil problem dopinga pri slabših tekmovalcih še večji in število pozitivnih testov v kolesarstvu, ki velja za šport, kjer so naporji največji in kjer je jemanje nedovoljenih substanc najbolj razširjeno. Tako so lani v kolesarstvu opravili *»pet tisoč dvesto šest (5206) testov, pozitivnih je bilo petinpetdeset (55) testov oz. malo več kot en odstotek*

*(1,05%) testov«, izven tekmovanj pa so opravili » dvesto štirideset (240) testov, od teh pa je bil pozitiven en sam test oz. manj kot polovca odstotka (0,41%) vseh testov«. Tudi v ZDA je v letu 2003 državna anti-dopinška agencija izvedla » šest tisoč osemsto devetdeset (6890) testov, med katerimi je bilo manj kot ena desetina odstotka pozitivnih (0,09%) ali šest pozitivnih testov« (Yesalis in Bahrke, 23.1. 2005).*

*V ta kontekst spada »priznanje Američanov, da so v preteklih letih na svojih internih testih ujeli celo vrsto športnikov, ki pa so jim kljub temu kasneje dovolili nastopiti na olimpijskih igrah, kjer so nekateri osvojili tudi odličja« (Šauta v Delo, 16.8. 2004).*

Vse to govori v potrditev tezi, da smo v vrhunskem športu na lokalnem, nacionalnem in globalnem nivoju priča zaroti molka in paktu ignorance med organizatorji športnih spektaklov in mediji, ki kljub večjim dopinškim škandalom in smrtni ogroženosti športnikov niso pripravljene na zavestne in dolgoročne strateške spremembe v samem ustroju vrhunskega športa. Lep dokaz za to so dopinške kontrole, ki postajajo svojevrstna represija za športne akterje in poskus hitrega, vojaškega spreminjanja zadev čez noč oz. slepljenje javnosti s »še učinkovitejšimi« doping kontrolami na eni strani, ter hkrati opravičevanje športnikov ( primer dveh smučarjev iz Avstrije), ki prihajajo iz države, ki v to panogo vlaga največ denarja in čigar smučarja sta bila na dopinškem testu pozitivna, češ, »da je derivat efedrina« posledica jemanja »sirupa proti kašlju«, ter da »telo samo proizvaja nandrolon« in da ta športnik »jemlje dovoljene dodatke k prehrani, ki pa nemara po napaki proizvajalca niso bili brezhibni« (Šauta v Delo, 20.12. 2004), so dober pokazatelj, da v svetu vrhunskega športa vlada dvojna morala oz. nemoč pred prevlado ekonomije in kratkoročnega pragmatičnega političnega odločanja.



## **7. ŠPORTNIKI O PREPOVEDANIH SUBSTANCAH – FOKUSNA SKUPINA**

*»Naloga kvalitativne raziskave ni reševati ali se izogibati političnim in moralnim temam, ampak se zavedati in razumeti njihov morebitni politični in moralni način pisanja in predstavitve teme.«*

(C. W. Mills, 1959: The Sociological Imagination)

### 7.1. KAJ JE KVALITATIVNO RAZISKOVANJE V ŠPORTU?

V svoji nalogi sem se odločil za kvalitativno raziskovanje predvsem zaradi večje avtentičnosti ter realnejših in izkustveno otipljivejših podatkov, ki jih lahko kot raziskovalec pridobim na ta način. Analiza kvalitativnih podatkov je na nek način »proces interpretacije, kjer podatki niso interpretirani, dokler niso v celoti zbrani«. Pri zbiranju podatkov bo pač potrebno vzeti v zakup, da je že samo »zbiranje podatkov interpretativni proces« (Ezzy, 2002: 77), ki je podvržen raziskovalčevi subjektivnosti. Namen uporabe te kvalitativne metode bo torej »slišati

mišljenje ljudi, ki jih navsezadnje proučujemo« (Ezzy, 2002: 31), kar pomeni, da bom slišal in tudi upošteval stališča, ki se »morda ne bodo ujemala z mojo že obstoječo teorijo« (Ezzy, 2002: 30). Metoda fokusne skupine namreč ni »seansa, kjer naj bi reševali težave ali skupina, kjer bi sprejemali odločitve, ni diskusija, čeprav prihaja do interakcij med sodelujočimi, ampak je predvsem intervju, čigar prednost je, da sodelujoči slišijo odgovore drugih in dodajajo komentarje k odgovorom drugih. Tu je pomembno, da dobimo visoko kvalitetne podatke v družbenem kontekstu, kjer sodelujoči primerjajo lastna mnenja v kontekstu mnenj ostalih sodelujočih (Quinn Patton, 2002. 385-386). Ravno to je hkrati tudi največja prednost te metode, namreč priti bliže svetu ljudi, ki jih proučujemo in slediti podrobnostim v njihovih izkustvih in interpretacijah, si tako poskušati zagotoviti neposredne, jasne, kritično senzibilne in bogate podatke o njihovem načinu razmišljanja ter razumeti njihove interpretacije in občutke. Tako bom lahko predstavil mnenja samih športnikov, čigar glas je

vse prevečkrat (ko gre za pomembnejše odločitve v svetu profesionalnega športa) marginaliziran ali pa utišan.

## 7.2. CILJI, METODOLOGIJA IN UDELEŽENCI RAZISKAVE

Težava, pred katero sem bil postavljen je bila, kako razumeti njihove (preproste) razlage, saj sem se kot raziskovalec moral postaviti v njihov zorni kot, kar pomeni, da sem moral spoštovati in razumeti njihove standarde odgovorov in se zanašati na njihovo iskrenost pri odgovorih na vprašanja, ki so bila vse prej kot neosebna in, ki so bila številčno omejena na sedem vprašanj za vsakega. Potrebno je vedeti, da izjave udeležencev »predstavljajo njihovo percepcijo, ki je filtrirana in prilagojena njihovim kognitivnim in čustvenim reakcijam« (Dean in Whyte v Atkinson, Coffey in Delamont, 2003:120). Tu se je pojavila težava razločevanja med tem, kaj osebe govorijo, da počnejo in kaj dejansko počnejo. Tako sem se moral namesto vprašanja »ali informatorji govorijo resnico«, vprašati, »kaj njihova stališča razodevajo glede njihovih perspektiv, občutij in položaja, v katerem se nahajajo« (Atkinson, 2003:120). Motivi udeležencev so bili različni in so varirali med ugajanjem spraševalcu, prikazovanjem izkrivljene slike in resničnimi odgovori. Ob tem je potrebno vedeti, da je fokusna skupina vendarle manj primerna oblika kot posamični intervjuji, predvsem ,če hočemo dobiti odgovore na dokaj osebna vprašanja, ki se dotikajo zahtevne teme. Tu je bil moj edini adut vzpostavitev intimnega sproščenega vzdušja, kjer so bili sodelujoči iz vprašanja v vprašanje odkritejši in kjer so se ob vprašanjih dopolnjevali. Ob tem sem že prej zagotovil popolno anonimnost podatkov in nikakršno zlorabo le teh. V omenjeni študiji bom moral kar se da paziti na lastno pristranskost, saj je po mnenju Harolda Beckerja »nemogoče napraviti raziskavo, ki ne bi bila kontaminirana z osebnimi in političnimi simpatijami raziskovalca« in je tako, najbrž tudi v mojem primeru, »neizogibno, da raziskovalci zavzamejo pozicijo z eno stranjo« (Becker v Atkinson, Coffey in Delamont, 2003:71), saj »so skoraj vse sociološke študije, ki se ukvarjajo z vsakdanjim svetom okoli nas, s strani družbe označene kot moralne igre, kar pomeni, da se raziskovalec hote ali nehote v tej igri znajde na eni strani« (Becker v Atkinson, Coffey in Delamont, 2003:75).

Metoda fokusne skupine me je, poleg hitrejšega in lažjega zbiranja podatkov kot pri posamičnih intervjujih, pritegnila predvsem zaradi tega, ker mi je omogočila, da sem svoje predpostavke iz teorije in pisanja medijev soočil in primerjal z vsakdanjimi, realnimi izkustvi, razumevanjem dogodkov in mišljenji ljudi, čigar vsakdan predstavlja vrhunski šport. Tu se je izkazala uporabnost te metode, ki je primerna za »spoznavanje tematike oz. skupine ljudi, ki so slabo razumljene« (FOCUS GROUPS METKA, 12.4. 2005).

Pri navezavi stikov z rokometiši mi je bilo v veliko pomoč poznavanje rokometnega sveta, katerega del sem tudi sam nekoč bil in kjer imam še precej prijateljev, eden izmed njih mi je tudi omogočil lažji in iskrenejši dostop do udeležencev ter izvedbo fokusne skupine za kar sem mu prav posebno hvaležen. Tako je sam načrt fokusne skupine obsegal pripravo vprašanj, ki so se dotikala delovne tematike in izbiro akterjev, datum, čas in kraj izvedbe.

Fokusna skupina je bila sestavljena iz petih akterjev, štirih sedanjih vrhunskih športnikov, in enega bivšega športnika, ki si delijo veliko skupnih športnih izkušenj. Udeleženci so stari od 25 do 38 let. Vsi akterji so predstavniki kluba, ki spada v svoji panogi v sam slovenski vrh in je vsakoletni predstavnik Slovenije v evropskih pokalih. Vsi se z roketom ukvarjajo profesionalno (razen bivšega rokometiša, sedanjega pomočnika trenerja, ki je poleg tega še zaposlen) kar pomeni, da je roket njihova poklicna dejavnost«, se preživljajo samo s športom in so v delovnem razmerju v športni organizaciji, za kar dobivajo plačilo. Z metodo fokusne skupine sem se odpovedal statističnemu posploševanju, saj sem izbral naključno vzorčenje primerno za izbrano tematiko. V analizi fokusne skupine in v njeni transkripciji sem dobesedno citiral žanrske izraze rokometišev, da še bolj razumljivo in bogato prikažem njihove poglede na predmet razprave.

Praktičnost, uporabnost in ekonomičnost metode se je pokazala v tem, da sem v relativno kratkem času neposredno pridobil mnenja petih ljudi o temi, ki me je zanimala. Morda sem pričakoval večjo stopnjo interaktivnosti, prepletanja in izmenjave mnenj med sodelujočimi. Da temu ni bilo, tako lahko pripišem sami vsebini vprašanj, ki so bila precej osebna in so se dotikala tematike do katere imajo športniki (po mojem mnenju) dokaj kritičen odnos in o kateri ponavadi ne spregovorijo v javnosti.

V sami skupini sta bila dva akterja aktivnejša in sta s svojimi komentarji in mnenji v dobršni meri oblikovala mnenja ostalih akterjev; tu se morda kaže pomankljivost metode kar je potrebno upoštevati tudi pri sami analizi in pomenu opravljenega pogovora.

Fokusna skupina je potekala po opravljenem treningu rokometišev; potekala je v večernih urah, približno petinštirideset minut. Uporabljena je bila tehnika snemanja pogovora z diktafonom, kjer sem po opravljenem pogovoru opravil prepis oz. transkripcijo pogovora. Takšna metoda mi je omogočila da je v veliki meri ohranjena avtentičnost pogovora.

Vprašanja, ki sem jih zastavil fokusni skupini so se gibala predvsem okoli naslednjih tem:

- njihov odnos do medijev,
- njihov pogled na doping v vrhunskem športu (njihov pogled na afero Brumen),
- njihovo mnenje glede (prevelike intenzivnosti) tekmovanj v profesionalnem športu,
- (ne)zmožnost vplivanja športnikov na letni urnik tekmovanj.

### 7.3. ANALIZA FOKUSNE SKUPINE

#### **Odnos do medijev**

Ko je pogovor nanese na medije, ki pišejo o športu, sem naletel na negativna mnenja dveh vrst o njih; nekateri so opisovali novinarje kot *»nujno zlo«*, ki mislijo, da *»vedo vse o rokometu«*. Ob tem je bilo razvidno zavedanje udeležencev, da so na nek način odvisni od pisanja istih novinarjev, ki te lahko *»povzdignejo v nebesa, ko narediš eno napako, te spustijo v grob«* in, ki so po večini *»skompleksirani ljudje, ki niso uspeli v športu«*

Druga polovica udeležencev je bila mnenja, da je neizogibno in dolžnost športnikov, da *»morajo biti do njih dostopni«* in, da je potrebno pač sprejeti, če so novinarji kritični do njih. Vseeno se udeleženci zavedajo, da se *»nekateri novinarji hočejo celo preveč promovirati na račun športnikov«* in, da so nekateri *»celo že boljši od trenerjev«* ter, da je najbolj moteče zavedanje, ko *»včasih kateri novinarji prav uživajo ob neuspehu«*.

Eden izmed udeležencev je izpostavil povezavo in podobnost med navijači in novinarji, ki lahko *»celotni kolektiv malo zamajejo, po drugi strani pa ga lahko dvignejo iz nule«*.

Ob vsem tem vendarle prevladuje zavedanje (pri enih bolj, pri drugih malo manj), da je pisanje medijev bolj namenjeno navijačem in širši javnosti in, da športnikov *»vse to ne bi smelo zanimati«*.

Tako lahko zaključim, da sodelujoči medije in novinarje nimajo ravno v čisljih in, da so se s časom navadili na njihovo površno pisanje in poročanje, čeprav jim ni vseeno kaj in kako pišejo o dogodkih, ki so povezani z njimi. A tu so športniki nemočni, saj se nekako zavedajo,

da so odvisni od njih in da se slej ko prej morajo sprijazniti s situacijo, v kateri so. Ravno zato je *»najboljše z njimi imeti distanco«*.

### **Odnos do dopinga v vrhunskem športu in do afere Brumen v rokometu**

Tu sem vključil dve vprašanji, ki sta povezani z dopingom v vrhunskem športu in na dogodek izpred skoraj dveh let, ko je rokometas Matjaž Brumen (sedaj državni reprezentant in član državnih prvakov iz Celja) dobil štiri mesece prepovedi igranja rokometu, zaradi uživanja marihuane, ki velja za prostočasovno drogo. Tu me je morda presenetilo mnenje udeležencev, ki so sicer menili, da je bil Brumen *»pač žrtvovan«*, a so ob tem menili, da so *»mediji hoteli opozoriti mlade športnike«* in da to pač odtehta medijski linč, ki mu je bil takrat Brumen izpostavljen.

Eden izmed sodelujočih je celo menil, da naj bi to *»bila pot, da se doping v športu prepreči«*. Kar se tiče primera Brumen, je eden izmed sodelujočih menil, da *»bi takrat (na finalu pokala v Škofji Loki, ko je bila nenapovedana doping kontrola) verjetno še kdo drug padel na doping kontroli«* in, da se *»druge droge ne ponavljajo, ker ni kontrol«*. Glede marihuane, ki ne pripomore k boljšim rezultatom, je bilo prevladujoče mnenje v smislu *»marihuana je na spisku prepovedanih poživil, tu nimaš kaj«* ob tem pa so menili, da bi bil pritisk medijev na športnika, ki bi bil pozitiven na katero koli drugo substanco enak, kot je bil v primeru Matjaža Brumna.

V ta kontekst sodita mnenji udeležencev, da so *»doping primeri v svetu največja atrakcija za medije«* oz. *»kost za medije«*.

Kljub temu sem ob vprašanju o aferi Brumen naletel na pozitivno mnenje udeležencev o medijih v smislu manjšega zla v smislu, kaj bi pa bilo, *»če bi mediji vsakič zamolčali pozitivne teste«* oz. da bi bilo še huje oz. več dopinga, če ne bi bilo žrtvovanih športnikov in primerov v poduk ostalim.

Sicer sodelujoči menijo, da je rokomet zelo čist šport in, da doping ni težava v rokometu ter, da je, kar se dopinga tiče, *»odvisno od športa do športa«*, da so *»posamični športi specifični in je tam več tega«* (dopinga). Zanimivo je bilo mnenje, da je razlika med kolektivnimi in

posamičnimi športi v tem, *»da, ko osvojiš medaljo v rokometu je konec, pri njih (v kolektivnem športu) pa je še rezultat in z dopingom lahko vedno pridobiš eno sekundo«*.

Tudi pri ostalih je bilo zaznati mnenje, da je v posamičnih športih (predvsem v atletiki in kolesarjenju, ki sta medijsko najbolj odmevna) *»drugače«* oz., da je tam *»neumno govoriti o doping, ker vsi jemljejo doping, a se ne ujamejo vsi«*.

Profesionalno kolesarstvo je eden izmed udeležencev označil kot šport, kjer je zakoreninjeno načelo, da zmaguje tisti, ki *»ima boljše pogoje in več denarja«* in kot šport, kjer se *»ujamejo le nekateri«*.

Eden izmed udeležencev je še posebej ostro označil pojav dopinga v športu, saj *»tisti, ki jemljejo doping goljufajo samega sebe in ves šport«* in, da *»to ni več šport«* ter lahko potem *»postavimo robote«* oz. da mora *»vsak posameznik dati svoj maksimum po naravni poti«*.

Ob vsem povedanem velja torej izpostaviti negativen odnos sodelujočih do pojava dopinga, čeprav se zavedajo, da je v posamičnih športih le ta že postal neobhoden in nuja ob nečloveških naporih in ostri konkurenci, ki vlada v atletiki, kolesarstvu, plavanju...

Hkrati se zavedajo, da je tudi v njihovem športu (rokometu) tempo vse hujši in, da gre *»telo v skrajnosti«* ter da, *»če si ne pomagaš z vitamini in dodatki, nimaš nobenih možnosti«*.

## **Odnos do instrumentalizacije tekmovalcev v vrhunskem športu**

Pri tretji temi sem s strani športnikov dobil potrditev, da je intenzivnost tekmovanj (tudi) v rokometu prevelika, nečloveška, saj ob reprezentančnih in klubskih obveznostih rokometas odigra šestdeset tekem na leto, kar pomeni, da se *»slej ali prej eden od igralcev zlomi«*.

Tu me je zanimalo predvsem mnenje dolgoletnega igralca in sedanjega pomočnika trenerja, ki je dejal, da je *»od leta 1993 pa do leta 1997 bil vseskozi v pogonu«* in, da *»eno leto zdržiš«*, potem pa pride do poškodb. V njegovem primeru je šlo za poškodbo ahilove tetive, ki jo je imel večkrat operirano in katere posledice čuti še danes.

Ob velikih reprezentančnih tekmovanjih prihaja do zares nečloveških situacij, ko so igralci morali odigrati *»deset tekem v štirinajstih dneh«*.

Eden izmed udeležencev je dobro ocenil preveliko število tekmovanj, ki nimajo več simbolnega pomena, ampak so napravljena za čim večji ekonomski iztržek brez prevelikega obremenjevanja, ali bodo športniki zdržali napore. Tako je eden izmed udeležencev dejal, da

*»medalja nima več takšnega sijaja kot včasih« in da »že čez pol leta nihče več ne ve, kdo je bil svetovni prvak«.*

Ob reprezentančnih obveznostih so tako športniki izpostavljeni pritisku medijev, ki v imenu nacije od reprezentance zahteva »naj pustijo srce na parketu« ter »naj se borijo do poslednjih atomov moči« za svojo državo. Poleg takšnim in drugačnim medijskih publicam, so športniki največkrat izpostavljeni pritisku pokroviteljev, ki so za športnike najpomembnejši, saj, *»če te on plača, moraš zadovoljiti«* in *»dati vse od sebe«* in je edini, ki ima *»pravico do kritike, ker daje denar«*. Ob tem so udeleženci primerjali rokomet s službo, kjer obstaja pritisk in kjer, *»če ne daš vse od sebe, ne dobiš plače«*. Potrebno je vedeti, da je ta »služba« vendarle napornejša, ima večji družbeni pomen in je izpostavljena širšemu pritisku javnosti, a kljub temu ostaja najpomembnejši in edini pomemben *»pritisk nas samih, da lahko vsem pogledam v oči«*. V tem stavku se morda skriva kleč celotnega pojmovanja pritiska, ki se neposredno ali pa posredno (preko medijev) vrši na športnike. V mislih imam vse večje število tekmovanj, za katera morajo igralci trdo in veliko trenirati. Treningi so že sami po sebi velik stres in kjer naj bi se pripravljali na »najpomembnejše tekmovanje«, ki naj bi predstavljalo »veliko priložnost« za športnike. Že s takšnim medijskim diskurzom, ki smo mu ponavadi priča, se širi v očeh (predvsem mladih, neizkušenih) športnikov nekakšno »obsedeno stanje«, v katerem ne smejo razočarati.

Na vprašanje »ali bi bili pripravljeni igrati za manj denarja manj tekem na sezono« je bilo zanimivo poenotenje igralcev, ki so odgovorili v smislu, da *»dokler so zdravi in dajo maksimum od sebe, tudi pričakujejo, da so za to primerno plačani«*. To kaže na skoncentriranost športnikov na dogajanje na igrišču, ki je za njih neke vrste »delovni teren« in, ki je za njih edino pomembno. Tu vidim nekakšno pošteno profesionalno ujetost pa tudi »idealistično naivnost« športnikov, ki nočejo (saj bi jim to zmotilo koncentracijo) ali pa ne zmorejo (ob vseh profesionalnih dolžnostih) dolgoročnejšega pogleda, ko gre za njihovo zdravje. Ob tem je potrebno omeniti, da so športniki še relativno mladi oz. v najboljših športnih letih, kar se tiče doseganja vrhunskih rezultatov in zaslužka denarja. Tako je razumljivo, da ne razmišljajo in tudi ne morejo razmišljati kot igralci ob zaključku svojih karier.



Na tej točki se po mojem mnenju vidi razlika oz. razdvojenost v mišljenju med širšo javnostjo (navijači) in samimi športniki. Pri slednjih je razvidna odgovornost do samih sebe, do pošteno opravljenega dela in do soigralcev, pa tudi do lastnika kluba, ki plačuje igralce.

Na drugi strani so navijači, ki si na nek način lastijo igralce in tako vsej emocionalni razburjenosti, zares mislijo, da igralci igrajo za njih, njihov kraj, nacijo...

Pogosto senzacionalistični medijski diskurz precej razširja takšno razmišljanje, ki temelji na emocionalni želji po razburjenju, kjer ni mesta za tehten premislek oz. dolgoročneje rešitve.

Uspeh oz. zmaga takoj in zdaj, ne glede na morebitne posledice, to je moto, po katerem se vedejo mediji in navijači, ki imajo tu svoje skupne točke

### **(Ne)zmožnost vplivanja športnikov na poteke tekmovanj in institucionalizirani šport**

Tu sem, podobno kot pri odnosu do medijev, zasledil precejšnjo kritiko do organizatorjev tekmovanj in obenem defetizem oz. nemoč glede morebitnih sprememb. Mnenje glede vplivanja športnikov na urnike in potek tekmovanj se zrcali v odgovoru enega izmed sodelujočih, ki je dejal, da *nas nihče nič ne vpraša, tam na EHF-u (Evropski roketni zvezi) sedijo stari ljudje, ki imajo udobne položaje in jih nič ne briga, kako mi igramo*.

Zopet se je izpostavila osredotočenost sodelujočih na dogajanje na igrišču, kjer je *»najpomembnejše, da daš svoj maksimum, da si stoodstoten in da si nimaš kaj očitati*.

Iz tega odgovora se zopet zrcali odgovornost in ne polovičarski odnos športnikov do športa, s katerim se ukvarjajo in ki je del njihovega vsakdana. Ob tem odnos svojih nadrejenih pa tudi odnos medijev do njih, relativizirajo v smislu, »saj se ne da nič narediti« oz. »tako pač je«.

To kaže na nekakšno ideologizacijo športnikov s strani nadrejenih v smislu »držite se svojega dela, za vse ostalo že poskrbimo mi«. Težava je v tem, da organizatorji športnih spektaklov, v sodelovanju s pokrovitelji in mediji ne razmišljajo dolgoročno, temveč vseskozi dvigujejo letvico zahtev pred športniki, ki morajo edini v tem trikotniku (politična ekonomija-javnost-športniki) pošteno in s svojim dejanskim fizičnim trudom, oz. s hipoteko dolgoročnega zdravja, odigrati svojo vlogo v sodobnih športnih spektakelskih predstavah.

## **8. INTERPRETACIJA IN ZAKLJUČEK**

Zdi se, da je danes najprimernejši čas za javno razpravo o dopingu; še več, po mojem mnenju je le ta celo nujno potrebna. Ob tem bi bilo potrebno izzvati celotno državno politiko prepovedanih substanc oz. bi morali na ravni državne politike in kulturne mentalitete opozoriti na vprašanja o prepovedanih substancah v športu in v vsakdanjem življenju.

V športu smo danes zelo oddaljeni od dveh pogojev, ki bi morala biti vodilo za prihodnost:

1. da tekmovanje poteka pošteno in fair
2. športnikovo zdravje ne sme biti ogroženo

Danes je vrhunski šport ob ekspanziji zabavne industrije in popularne kulture ter njeni »ekranizaciji« preveč odvisen od ekonomije in oglaševanja, ki narekujeta termine in preveliko število tekmovanj. Zdi se, da se takšen trend nadaljuje ter kot da zares ni nikomur mar za športne akterje, ki so glavno gonilo tega športnega spektakla. Ob kakšni tragični usodi se le zamislimo za kratek čas, ob kakem »dopinškem škandalu« se javnost razjezi nad športniki in doživi navidezno katarzo, a resnici na ljubo, je to le (uspešno) medijsko metanje peska v oči.

V tej perverzности in dvojni morali celotne današnje družbe, kjer se zdi, da nikomur ni mar za usodo drugih in kjer posameznik hoče le, da se zabava in da je želja po »adrenalinskem vznemirjanju« redno »servirana« v njegovo dnevno sobo, leži največja nevarnost za

prihodnost športa. Ob nadaljevanju takšnega trenda bomo priča ubijanju domišljije in veselja do športa pri aktivnih (športnih) in pasivnih akterjih. Pri obeh se že pojavlja nekakšen proces »robotizma«, ki v vrhunskem športu gre v smer, ko športnike pripravljajo (dopingirajo) in »dresirajo« že od mladih nog za doseg najboljših rezultatov in podiranje rekordov, ki javnost vsakodnevno »pasivno zabavajo« in zdravijo njihove frustracije.

Vse to koristi organizatorjem športnih spektaklov in medijem, ki na takšen način služijo velike vsote denarja in vladajo kulturi, čigar glavne značilnosti bodo (so) enodimenzionalnost in enoličnost življenja za večino ter obvladovanje te večine (s strani manjšine) preko športnih zvezd oz. idealov, ki prikazujejo nedosegljive rezultate družbenega dela, s katerimi se da dobro zaslužiti.

Znaki te prihodnje polarizacije se kažejo v vsakdanjem življenju kot tudi v polju vrhunskega športa, kjer navkljub tragičnim smrtim športnikov, odkritju »največje dopinške afere v zgodovini« ter mnogim izpovedim, večina še vedno drži glave v pesku.

Kako naprej?! Predvsem mora vsak posameznik spremeniti način razmišljanja in svoje vrednote, ki so vse prevečkrat usmerjene k lastni koristi oz. zadovoljivosti na račun drugega oz. drugih. In tega se je potrebno zavedati.

V samem svetu športa pa je predvsem potrebno bobu reči bob in se nehati pretvarjati, da je doping nekakšen osamljen fenomen in le posledica »športnikovega izprijenega karakterja oz. neusahljive želje po zmagi«. Sama kultura športa je takšna, da narekuje športnim akterjem takšno delovanje in jim ob prefinjenih posrednih pritiskih z vseh strani (mediji, pokrovitelji, navijači) sploh ne pušča nikakršne izbire.

Za začetno detoksikacijo dopingirane kulture športa je potrebno:

- zagotoviti športnikom, da dobivajo prave informacije o stranskih učinkih jemanja substanc;
- da športna medicina postane etična in moralna;
- da se večja pozornost medijev in javnosti posveti kršiteljem znotraj medicine in ljudem iz ozadja športnega sveta, ki izdelujejo in distribuirajo nelegalne substance športnim akterjem;
- nenehno predstavljanje (tako javnosti kot športnim akterjem) fizičnih in moralnih nevarnosti, ki jih predstavlja doping;

- spremeniti javno mnenje, da doping nima negativnih posledic in, da so te minimalne v primerjavi s koristmi, ki jih imajo športniki od tega,
- izenačiti pravila (o dopingu) med športnimi zvezami, športi in državami.

Vsem omenjenim ukrepom je potrebno dodati še najpomembnejši in najbolj dolgoročen ukrep; to je izobraževanje športnikov in športnic, kar bi omogočilo nekakšno zmernost oz. srednjo pot športa med idealizmom in materializmom, ceremonijo in spektaklom in samim športnim akterjem omogočilo lažjo pot k resocializaciji in ponovni vključitvi v družbo po prenehanju športnih karier.

S pričujočo nalogo sem želel opozoriti na dejavnike in procese, ki so najbolj razvidni prav na področju športa. Nalogo sociologije vidim prav v tem, da s preučevanjem tega področja opozarja na negativne pojave znotraj njega.

## **9. LITERATURA IN VIRI**

1. Adam, F., Tomšič, M. (2004): Kompendij socioloških teorij. Študentska založba, Ljubljana
2. Atkinson, P., Coffey, A., Delamont, S. (2003): Key themes in Qualitative Research, Continuities and Change. Altamira Press; A Division of Rowman and Littlefield Publishes, Inc. Walnut Creek, Lanham, New York, Oxford
3. Becker, H.S. (1966): Outsiders, Studies in the Sociology of Deviance. A Free Press Paperback, A division of Macmillan Publishing Co., Inc 866 Third Avenue, New York, New York
4. Berger, A. A. (1998): Media Research Techniques. Second Edition. Sage Publications. Thousand Oaks, California, London, New Delhi.
5. Več neznanih avtorjev. (2003): Bilwet, MEDIJSKI ARHIV. ŠOU, Študentska založba, Ljubljana: Knjižna zbirka KODA
6. Branston, G. in Stafford, R. (2003): The Media Students Book, Third Edition. Routledge, London
7. Coakley, J. and Dunning E. (2002): Handbook of Sports Studies. Sage Publications. London, Thousand Oaks, New Delhi
8. Debord, G. (1999): Družba spektakla. ŠOU Ljubljana: Knjižna zbirka KODA
9. Dodd, N. (1994): The Sociology of Money; Economics, Reason and Contemporary Society. Polity Press and Blackwell Publishers
10. Dunning, E. (1999): Sport matters; sociological studies of sport, violence and civilization. Routledge, Taylor and Francis Group. London and New York
11. Džeba, K. in Serdarušić, M. (1995): Sport i novac, Reta. Zagreb

12. Eitzen, D.S. and Sage, G.H.. (1994): *Sociology of North American Sport*, Sixth edition
13. Elias, N. (2000-2001): *O procesu civiiziranja, prvi in drugi zvezek*, Impresum, Ljubljana
14. Ezzy, D. (2002): *Qualitative Analysis*. Routhledge, Taylor Francis Group.
15. Fletcher, J. (1997): *Violence and Civilization. An introduction to the work of Norbert Elias*. Polity Press in association with Blackwell Publishers. Cambridge and Oxford.
16. Goffman, E. (1963): *Stigma: Notes on the Management of Spoiled Identity*. Prentice-Hall, Englewood Cliffs, New Jersey
17. Koković, D. (2003): *Sociologija sporta*. Sportska akademija, Beograd, Četvrto izdanje
18. Kuzmanič, T. A. (1999): *Bitja s pol strešice; Slovenski rasizem, šovinizem in seksizem*. Open Society Institute. Ljubljana, Slovenija.
19. Lury, C. (1996): *Consumer Culture*. Polity Press, Cambridge
20. Mennel, S. (1992): *Norbert Elias - An Introduction*. Blackwell, Oxford/Cambridge
21. Merton, R. (1996): *On Social Structure and Science*. Edited and with an Introduction by Piotr Sztompka, *The Heritage of Sociology*, The University of Chicago press, Chicago and London
22. Mills, C. W. (1959): *The Sociological Imagination*. Oxford University press, New York.
23. Morgan, W. J. and Meier, K. V. (1995): *Philosophic Inquiry in Sport*. Human Kinetics, Champaign
24. Quinn Patton, M. (2002): *Qualitative Research and Evaluation Methods*. Sage Publications, Thousands Oaks. London, New Delhi.
25. *Razvoj socioloških teorij in zbornik razprav. (1999/2000)*. Založba FDV; Ljubljana
26. Ritzer, G. (1996): »Strukturalni funkcionalizem, neofunkcionalizem in konfliktna teorija« v *Razvoj socioloških teorij in zbornik besedil. (2001/2002)*. Založba FDV; Ljubljana.
27. Velikonja, M. (2003): *Mitografije sedanosti*. Študentska založba; Ljubljana
28. Vrcan, S. (2003): *Nogomet-politika-nasilje*. Jesenski i Turk, hrvatsko sociološko društvo; Zagreb

### **Diplomska dela**

1. Červek, A. (2002). *Komercializacija in profesionalizacija športa*, Ljubljana
2. Kokelj, A. (2004). *Šport kot sredstvo širjenja ideoloških konstruktov*, Ljubljana

3. Zemljak, S.(2004). Vpliv športnih družine na razvoj športne kariere rokometnih igralcev, Ljubljana

### **Internetne strani**

[www.Added4.org/documents/2\\_FOCUS\\_GROUPS\\_METKA\\_1doc-66KB](http://www.Added4.org/documents/2_FOCUS_GROUPS_METKA_1doc-66KB). 12. 4. 2005

[www.blues.uab.es/olympic.studies/doping/perez2.htm](http://www.blues.uab.es/olympic.studies/doping/perez2.htm). 30.4. 2005. 30. 4. 2005

<http://crdp.ac-bordeaux.fr/decatalogue/page.asp?lang=en&menu=.../dopage&tm>. 16. 4. 2005

[http://drug\\_scope.org.uk/uploads/projects/documents/doping.pdf](http://drug_scope.org.uk/uploads/projects/documents/doping.pdf). 16 .4. 2005

[www.latimes.com./sports/la-sp-steroids3dec03,1,3829830](http://www.latimes.com./sports/la-sp-steroids3dec03,1,3829830). 16. 4. 2005

[www.mladina.si/tehdnik/2000328/clanek/marihuana](http://www.mladina.si/tehdnik/2000328/clanek/marihuana). 5. 4. 2005

Longman Jere

[www.reconsider.org/tidbits/2004-03-08\\_athletes%20Find%20a%20Way.htm](http://www.reconsider.org/tidbits/2004-03-08_athletes%20Find%20a%20Way.htm), 23.1. 2005

[http://www.sport.uni-mainz.de/Olympia/IOA/29-32\\_Session.html](http://www.sport.uni-mainz.de/Olympia/IOA/29-32_Session.html). 16. 4. 2005

Yesalis Charles E. in Bahrke Michael S.

<http://sportsillustrated.cnn.com/2004/olympics/2004/08/01/bc.olympics.doping.chronology>. 23. 1. 2005

Layden Tim

[http://sportsillustrated.cnn.com./2004/writers/tim\\_layden/02/13/balco.indictments/.13](http://sportsillustrated.cnn.com./2004/writers/tim_layden/02/13/balco.indictments/.13). 2.

2005 [www.superiormuscle.com/vbulletin/showthread.php?threadid=7300](http://www.superiormuscle.com/vbulletin/showthread.php?threadid=7300). 23. 1. 2005

### **Novinarski članki**

1. 2004, Delo: »Piratova oporoka« (Giacommeli, O.)
2. 16.2. 2004, Delo: Umrl je zlomljen in sam« (Divac, V.)
3. 21.2. 2004, Delo, Sobotna priloga: »V dolini utrujenosti« (intervju z dr. Milićem)
4. 17.3. 2004, 27.1. 2004, Sportske novosti: »Kreatin samo u Juventus« (Matteoni, R.)
5. , Delo: »Skoraj popoln sistem goljufije« (povzeto po der Spiegel)
6. 18.3. 2004, Delo, priloga Polet: »Športni ustroj« (kolumna veslača iztoka Čopa)
7. 29.3. 2004, Delo: »V klanec s telečjo plazmo« (Hočevar, M.)
8. 10.7. 2004, Delo: »Hvastija: Novinarja Le Monda bomo tožili« (Hočevar, M. in Divac, V.)

9. 14.7. 2004, Sportske novosti: »Greene likovao dok ne uhvate i njega« (Marinić, N.)
10. 19.7. 2004, Delo: »Stres v dopinškem blatu« (Divac, V.)
11. 21.7. 2004, Sportske novosti: »U Sacramentu svaki dan najmanje jedan skandal« (Dragičević, T.)
12. 26.7. 2004, Sportske novosti: »Kralj planina, kralj boli« (Marinić, N.)
13. 12.8. 2004, Delo: »Visokotehnološko goljufanje v športu?« (prirejeno po reviji Scientific American)
14. 16.8. 2004, Delo: »Padli (dopinški) angeli« (Šauta, B.)
15. 27.8. 2004, Delo: »Wada kot Stasi in KGB« (Divac, V.)
16. 28.8. 2004, Delo: »Ali se je vse to izplačalo?« (Giacommeli, O.)
17. 22.10. 2004, Delo: »Na pohodu dopinška mentaliteta« (povzeto po Frankfurter Allgemeine Zeitung)
18. 20.12. 2004, Delo: »Gardena v znamenju dopinga« (Šauta, B.)
19. 20.12. 2004, Delo: »V dopinški aferi BALCO čist ne bo nihče« (Divac, V.)
20. 21.12. 2004, Delo: »Koliko šteje doping?« (kolumna Tomaža Čižmana, bivšega smučarja)
21. 14.1. 2005, Delo: »Dopinška blamaža« (Šket, G.)
22. 2.3. 2005, Delo: »Vrata niso široko odprta« (Divac, V.)



## **10. PRILOGA**

### 10.1. TRANSKRIPCIJA FOKUSNE SKUPINE

Fokusna skupina (15.4. 2005)

MODERATOR:

1. Kdaj ste se odločili za igranje profesionalnega rokometu in kaj je botrovalo tej odločitvi?

A (29 LET):

*V sezoni 1993/94 sem igral v drugi ekipi in smo bili v vrhu druge državne lige. Takrat sem videl, da z mlado perspektivno ekipo lahko držimo stik z vrhom druge lige. Vedel sem, da mi s trdim delom lahko uspe. Naslednje leto sem že odigral nekaj tekem za prvo ekipo, debitiral sem na tekmi v evropskem pokalu in potem se je stanje samo še izboljševalo.*

B (38 LET):

*Sem starejši, pri meni je bila malce drugačnejša situacija; po razpadu Jugoslavije sem v sezoni 1990/91 podpisal prvo pogodbo, sedanji sponzor je tedaj pristopil k klubu, evropski pokali so bili nov motiv in tako naprej...*

C (25 LET):

*Jaz sem začel v RK Zagreb pred desetimi leti, brat je tudi treniral tam. Profesionalno pa... Ko si toliko let v tem športu in, ko daš vse v ta šport in, ko vidiš da ti gre, pomisliš, da bi se lahko od tega živel. Naš klub je bil najboljši na Hrvaškem, igral je v evropskih pokalih. Imaš v glavi, da bi postal profesionalni rokometas, dobil sem priložnost, da zaigram za prvo ekipo in, ko prideš tja med same profesionalce, ta profesionalizem hitro pride v tebe. Na tak način*

*se potem odločiš, da tisto, kar si kot fant začel delati zaradi želje, volje in ljubezni pretočiš v svojo službo.*

D (27 LET):

*Vedno sem si želel, da bi živel od športa in zato sem dal vedno sto dvajset odstotkov (120%) v šport; resni rokomet se je začel, ko sem bil star 18 let, prej je bil to hobi, a sem zares treniral že takrat. Zamenjava generacije se je takrat zgodila in to je bila priložnost za nas, mlade igralce, saj je bilo prej težko zraven priti. In od takrat sem začel s profesionalno kariero.*

E (26 LET):

*Jaz sem tudi začel z rokometom z enajstim oz. dvanajstim letom starosti, v Sevnici. Z resnejšim rokometom pa, ko sem prišel sem v sezoni 2000/1.*

C (25 LET):

*Živel sem na Hrvaškem, kjer je bila vojna, moji starši niso imeli veliko denarja, smo dosti slabo živeli. Na nek način te to prisili, da resno razmišljaš o profesionalizmu, veš, da ti ne bo nihče pomagal; če boš kot najstnik ponočeval in se »zezal«, zabredel v alkohol in drogo, ne boš mogel uspeti. To mi ni nikoli padlo na pamet, ker sem vedel, da mi nihče drug ne bo služil denar. Tako te na nek način vodi prava pot.*

A (29 LET):

*Mene je potegnilo to, ko sem še v Šoštanju gledal generacijo Iztoka Puca in Boruta Plaskana. Moj učitelj telovadbe v osnovni šoli je bil Miro Požun (op., sedanji trener Celja Pivovarne Laško), ki me je usmerjal v rokomet; to mi je bil nekakšen izziv.*

MODERATOR

2. Ali spremljate vsakodnevno pisanje oz. poročanje medijev v športu in vaše mnenje o pisanju medijev (Ekipa, Sportske novosti, Delo)?

D (27 LET):

*Bom jaz najprej povedal, kar si jaz mislim. Za mene so novinarji nujno zlo, pač skušam čim bolj profesionalno to narediti z njimi; po mojem mi damo vsak dan sto dvajset odstotkov (120%) in poskušamo biti najboljši v Sloveniji, Evropi in na svetu. Oni so pa »silom prilike« prišli zraven, vsaj večina njih, in mislijo, da vedo vse o rokometu, v bistvu pa pojma nimajo za kaj se gre.*

*C (25 LET):*

*V bistvu so vsi novinarji isti. Večina novinarjev je »skompleksiranih« fantov, ki niso uspeli v športu, tako, da imamo mi probleme z njimi. Po drugi strani te lahko oni povzdignejo v nebesa, ko narediš eno napako, te spustijo v grob. Najboljše je z njimi imeti neko distanco.*

*Ravno danes mi je novinar Sportskih novosti (op., osrednji športni časnik na Hrvaškem) poslal SMS:« Dobil sem nagrado za najboljšega novinarja, če ne bi bilo vas (op., Hrvaške rokometne reprezentance, ki je v zadnjih dveh letih postala svetovni in olimpijski prvak), tudi jaz ne bi uspel«. Tako je to.*

*Imaš tudi korektne ljudi, a zopet mislim, da ti novinarji nekatere igralce, s katerimi nimajo korektnega odnosa, lahko precej vržejo s tira. V profesionalnem športu morda ne, a tisti, ki igrajo na primer v tretji zagrebški nogometni ligi in jim majhna slikica izide ob torkih v Sportskih novostih, mislim, da hodi toliko (op., pokaže z roko približno pol metra od tal) od tal. Njim to veliko pomeni, nam pa, veš...*

MODERATOR: Morda je tu prednost rokometu, da ni tako medijsko eksponiran?

*C (25 LET):*

*Ni in je! Vsakič je kdaj kaj napisano o našem klubu in vedno se ti znajdeš in čitaš o sebi, a vseeno mislim, da nas to ne bi smelo motiti. To je dobro za nekatere ljudi, ampak nas vse to ne bi smelo zanimati. To je za ljudi, ne za tiste, ki igrajo.*

*B (38 LET):*

*Ma ne vem, jaz sem z novinarji pač zmeraj dokaj dobro sodeloval, imel sem eno neprijetno izkušnjo, bil sem celo na sodišču zaradi tega, ampak drugače morajo športniki do njih biti dostopni. Vse ima neke mere, sigurno pa se nekateri (op., novinarji) hočejo morda celo*

*preveč promovirati na račun športnikov, eni (op., novinarji) so celo že boljši kot trenerji in tako naprej. Dobro, enkrat si na vrhu, enkrat spodaj. Sigurno, jaz zmeraj... Ekipa in tako naprej, ne bomo zdaj govorili kateri cajtnji...*

*Sem na tekočem (op., z branjem), obremenjujem pa se ne s tem!*

E (26 LET):

*Tudi jaz mislim, da se s tem ne smemo obremenjevati, sploh ne. Ko so uspehi te dvigujejo, ko ne gre so kritike, ki jih tudi mi pač moramo sprejeti. Če nas hvalijo smo veseli, če pa ne, pač je to treba...*

*Nas morajo malo skritizirati, da se sprostijo. Včasih kateri novinarji prav uživajo ob neuspehih. Edino to me moti! Potrebno je to izklopiti, prebereš, ustvariš si svoje mnenje pa veselo naprej.*

A (29 LET):

*Mene novinarji zelo spominjajo na navijače; v bistvu se mi zdijo zelo podobni, če novinar sliši kaj se navijači pogovarjajo to zelo vpliva na njega. Najbolj me moti, da, če si ena ekipa zelo želi pa da vse od sebe in nima sreče na tekmi in potem novinarji iščejo razne vzroke, ki niso fer in to te včasih tudi prizadene, ne osebno, ampak ekipo v kateri igram.*

*Celotni kolektiv lahko malo zamajejo ti mediji, lahko pa po drugi strani dvignejo kolektiv iz nule. Vem, da sem se včasih, ko sem bil še mlajši, ko je bolj malo pisalo o meni; sem se sekiral za vsako slabo stvar, ki se je pisala o meni. Zdaj pa gre vse to mimo mene in ne vpliva na mene praktično nič...*

MODERATOR:

3.31. maja leta 2003 je Nacionalna antidopinška komisija v telesu Matjaža Brumna našla sledove THC-ja. Sam je priznal jemanje marihuane, ki sploh ni doping, a je na seznamu prepovedanih substanc. Vas je presenetilo medijsko pisanje okoli te afere in pa kazen, ki jo je dobil (4 mesece prepovedi igranja)?

E (26 LET):

*Meni se zdi, da so takrat mediji hoteli opozoriti te mlade igralce, mlade športnike in da je bil Brumen pač žrtvovan.*

A (29 LET):*Če so (op., mediji) s tem dosegli svoj namen je to dobro; to je moje mnenje. Sicer se doping ne pojavlja v rokometu.*

B (38 LET):

*Druge droge se ne pojavljajo, ker ni kontrol. Verjetno bi takrat še kdo drug padel na doping kontroli (op., v Škofji Loki, na finalu pokala, 31.5. 2003). Pač, marihuana je na spisku prepovedanih poživil, tu nimaš kaj... Ne pripomore, je pa to bila sigurno kost za medije, je bum.*

MODERATOR: Ali bi bil podoben bum v medijih, če bi šlo za kakšno drugo drogo?

A (29 LET):

*Jaz sem prepričan, da bi šlo za isti odziv v medijih, ker doping primeri v svetu so največja atrakcija za medije. Po eni strani je to prav; to je pot, da se doping v športu prepreči. Po mojem. Če bi vsakdo ušel tej medijski kazni, bi bilo tega več.*

C (25 LET):

*Če bi to vsakič mediji zamolčali...*

MODERATOR:

4. Kako vi gledate na športnike, ki se dopingirajo?

D (27 LET):

*Po mojem, kdor jemlje doping, ta poživila, goljufa samega sebe in ves šport, če si pravi športnik tega ne boš delal, ker potem je to brez veze, to ni več šport in lahko v bistvu postavimo robote pa naj oni med seboj igrajo. Po mojem je fer, da vsak posameznik vidi kje je njegov maksimum po naravni poti. Po umetni poti lahko še »šest rok na sebe privežeš; to sploh nima več nobenega smisla.*

*Doping zelo obsojam in sem proti! Če so neka pravila igre, dajmo se teh pravil držat, vsaj jaz tako mislim!*

C (25 LET):

*Moje mnenje je, da je rokomet dovolj čist, z devet in devetdeset odstotno ( 99%) gotovostjo. Lahko govorim v imenu reprezentance in kluba. Ko smo z reprezentanco igrali deset tekem zaporedoma smo vsi bili na C-vitaminih.*

*Z druge strani, ko pogledaš atletiko, njih je sto petdeset in vsak jemlje različne stvari, oni so vsi v eni sekundi; tu je neumno govoriti o dopingu, ker vsi jemljejo doping, a se ne ujamejo vsi. To je smešno! Ali na primer v kolesarstvu: ta, ki ima boljše pogoje, več denarja; ta zmaguje. To vsi vedo, tega se ne da izkoreniniti, ujamejo se le nekateri. Pravil mi je moj prijatelj, ki je kolesar, da ko je na Touru (op., tri tedenska mednarodna profesionalna kolesarska dirka po Franciji) v sobe kolesarjev prišla kontrola, so kolesarji hladilnike s »stvarmi« metali skozi okna. Tu se mora nekaj narediti!*

B (38 LET):

*Jaz bom samo nekaj... Res je od športa do športa, posamični športi so specifični in tam je več tega. V moštvenih zelo malo oz. nič. Za bicikliste, ki jih imajo na Touru, Giru in Vuelti (op., tri največje profesionalne kolesarske dirke: dirka po Franciji, Italiji in Španiji) po tri tedne v koridorju kot živine, jih testirajo zraven... Dobro, medijsko so pokriti, so si pa sami tako slab ugled ustvarili.*

*Meni se ne zdi normalno: šest ur na biciklu, vsak dan, tri tedne, ne vem...*

C (25 LET):

*V rokometu je največji cilj na Olimpijskih igrah medalja, tam pri njih je največji cilj medalja, tam pri njih (op., v posamičnih športih) je največji cilj medalja in rezultat. Ko osvojiš medaljo v rokometu je konec, pri njih pa še rezultat in z dopingom lahko vedno pridobiš eno sekundo.*

E (26 LET):

*Cilj vsakega športnika je, da izkoristi svoje prednosti čim bolje; da doseže svojo maksimalno moč po naravni poti.*

A (29 LET):

*Telo gre v takšne skrajnosti, da več ne zdrži teh pritiskov, so naponi preveliki in kdor si ne pomaga z vitamini in dodatki nima nobenih možnosti, da bi bil uspešen. Vemo pa, kaj želja dela, želja je vedno večja, te ponese v ekstreme.*

MODERATOR

5. Ali se vam zdijo premalo upoštevana mnenja igralcev kar se tiče organizacije tekmovanj in velike intenzivnosti ter števila tekmovanj?

D (27 LET):

*Nas nihče ne vpraša, tam na EHF-u (op., evropska rokometna zveza) so stari ljudje, ki imajo udobne položaje in jim je vseeno, kako mi igramo. Tudi medalja nima več takšnega sijaja kot včasih, že čez pol leta nihče več ne ve kdo je bil svetovni prvak, ker že imamo Mediteranske igre, Olimpijske igre in urnik je tako natrpan, da se slej ali prej eden izmed igralcev zlomi. Ni šans, da bi izdržal takšen tempo.*

B (38 LET):

*Saj je povedal, mogoče eno leto zdržiš, imamo težave z našimi igralci (op., v klubu), tudi jaz sem bil v takšni situaciji, ko sem si »skoraj vse tetive zjebal do kraja«. To je od tega! Leta 1993 sem začel z reprezentanco in sem do leta 1997 bil in v klubu in tam vseskozi v pogonu in sem imel šestdeset tekem na leto - kar je preveč!*

A (29 LET):

*To ni edini problem, ko so tekmovanja, ko je v štirinajstih dneh deset tekem. To ni normalno, to je mučenje!*

C (25 LET):

*Pa še priprave...*

E (26 LET):

*Opomba moderatorja: zaradi časovne stiske smo to osebo preskočili; sicer se je strinjal z mnenji kolegov pri tem vprašanju.*

MODERATOR:

6. Ste že velikokrat na lastni koži občutili pritisk pokroviteljev, medijev in same javnosti?

Kako se kosate s tem, ste se že navadili nanj?

C (25 LET):

*Večina igralcev razmišlja o pokrovitelju kluba. Normalno, da, če te plača, moraš zadovoljiti, moraš dati vse od sebe, tako kot v drugih službah obstaja pritisk, kjer, če ne daš vse od sebe, ne dobiš plače.*

*Vedno je pritisk javnosti, ki ne vpliva toliko na tekmi na nas, kot pritisk samih nas, ki hočemo to zmago, vemo koliko treniramo in po kaj pridemo na tekmo. Edino kar bi morali imeti, je pritisk samih nas, da lahko vsem pogledaš v oči. Pritisk javnosti vsaj na mene ne deluje. Je pa tu pritisk delodajalca in zadovoljstva vseh igralcev, sebe in kluba.*

D (27 LET):

*Moje gledanje, jaz sem videl, ko smo bili evropski prvaki. Takrat, ko smo bili na vrhu, so me vsi po rami trepljali, a ne smeš dati preveč na to. Tudi, ko te pljuvajo, se ne smeš preveč sekirati, ti moraš biti do samega sebe pošten, če veš, da si dal vse od sebe. Jaz sem sam sebi največji kritik, upoštevam še kritike onih, ki vem, da se na to spoznajo, ki mi lahko dajo konstruktivne kritike.*

*Ne bom se sekiral, če mi neki x navijač reče, da sem slabo igral. Recimo, sigurno je naš delodajalec glavni, ima pravico do kritike, daje denar. Tako je to.*



B (38 LET):

*Vrhunski športniki so izpostavljeni pritisku, kar je normalno. S strani delodajalcev in tudi s strani medijev, ki ustvarjajo nekakšen pritisk. Ampak s tem naj se ne bi obremenjevali, eni se sicer. To ni le v športu, vsepovsod v življenju so pritiski: doma, v službi...*

*Predvsem pa, vrhunski športniki, pritisk je za njih nekaj normalnega, ni nič posebnega.*

E (26 LET):

*Tudi jaz mislim, da je najvažnejše, da da vsak posameznik na igrišču svoj maksimum, vse kar lahko naredi, ko je v tem trenutku na igrišču; da je »stoprocenten« (100%) in potem si nimaš kaj očitati. Če slabo igraš je vzrok, da je nekdo drug boljši oz. da v tem trenutku ne gre.*

*Je pa dejstvo, da kritike od delodajalca so; on je kompetenten, ker te plačuje, te je pripeljal, moraš opravičiti to... In to je to!*

MODERATOR:

7.Še hipotetično vprašanje za konec. Bi bili vi osebno pripravljene igrati roket ob manjši intenzivnosti tekmovanj za manj denarja?

C (25 LET):

*Realno vprašanje! Sedaj najbrž ne bi bil pripravljen igrati za manj denarja, ko pa imaš enkrat štiriintrideset let, razmišljaš drugače. Takrat greš v manjši klub, kjer so manjše obveznosti, manj treninga in odigraš svoje. Takrat, ko ob sobotah, pred tekmo, ne čutiš več pritiska v želodcu; to je po mojem mnenju znak, da moraš odnehati.*

D (27 LET):

*Ne, ko dajem sto dvajset odstotkov (120 %) in, če hočem biti najboljši na svetu in pošteno opravljati svoje delo, moraš biti tudi primerno plačan.*

B (38 LET):

*Če profesionalno delaš, pričakuješ, da boš za opravljeno delo tudi primerno plačan. Je pa bilo ,za mene, težko nehati igrati rokomet; najbrž sem edini pomočnik trenerja, ki na treningih tako redno aktivno sodeluje.*

E (26):

*Ja, trenutno ne razmišljam o tem; dokler si zdrav najbrž ne razmišljaš o tem, da bi igral manj tekem za manj denarja.*

A (29 LET):

*Dokler je zdravje na mestu in sem pripravljen dati vse od sebe tudi pričakujem, da sem primerno plačan.*

